

SEDMÁ GENERACE

VII.
ROČNÍK

5

KVĚTEN
1998

SPOLEČENSKO - EKOLOGICKÝ MĚSÍČNÍK

Ekologické hnutí v těžkých časech

Jakub Patočka ¹ Juraj Lukáč ¹ Monika Horáková

SEDMÁ GENERACE

společensko-ekologický měsíčník
číslo 5., VII. ročník, květen 1998

Vydává:
Hnutí DUHA - Přátelé Země
Česká republika

Adresa redakce:
Sedmá generace, Hnutí DUHA,
Jakubské nám. 7, 602 00 Brno
Tel.: 05-42210438
Fax: 05-42210347
E-mail: sgenerace@ecn.cz

Vedoucí redaktor:
Jakub Patočka

Redakce:
Klára Brotánková
Marta Misíková

Redakční rada:
Jan Beránek
(Brno)
Norbert Brázda
(Trenčín)
Naďa Johanišová
(Ostrolovský Újezd)
Jan Keller
(Frýdek-Místek)
Vojtěch Kotecký
(Praha)
Ondřej Simon
(Sředokluky)
Kateřina Jelínková
(Rousínov)
Petr Vozák
(Valašské Meziříčí)
Danuta Učnicková a Maroš Silný
(Bratislava)

Distribuce a inzerce:
Pavel Stojar

Foto na titulní straně:
Andrej Zeman

Sazba:
Honza A. Štefanides

Návrh titulní strany a rubrik:
Rostislav Čuřík

Distribuce na Slovensku:
ABIES - vydavateľstvo
lesoochranárskeho zoskupenia VLK
Tulčík 201, 082 13, SR
Tel.: 00421-91-941488,
e-mail: wolf@vadium.sk

Cena:
20 Kč / 25 Sk

Předplatné na rok 1998:
200 Kč / 250 Sk

Předplatné do zahraničí:
32 DM (Evropa) / 25 USD (zámoří)

Uzávěrka tohoto čísla:
27. 4. 1998

Podávání novinových zásilek povoleno
Českou poštou, s.p. OZJM Ředitelství v Brně
č. j. P/2 - 96/98 ze dne 12. 1. 1998
ISSN 1212-0499

Tištěno na recyklovaném papíře barvocami
s pojídly na bázi rostlinných olejů

Obsah Sedmé generace č. 5/1998

Pavel Příbyl: MAI - propříště bez mávátek 1

PROJEVY KRIZE

Jan Keller: Bezohlednost jako program 2

Juraj Zamkovský: K diskusi o vodných dielach 4

Libor Zeman: Na obranu pasek 5

KOŘENY KRIZE

Jan Keller: Politika zeštíhlování a její hubené výsledky 6

KOŘENY BUDOUCNOSTI

Naďa Johanišová: Návrat Indiánů (třetí díl) 8

Potulný sadař 11

HNUTI

Jakub Patočka: Ekologické hnutí v těžkých časech 12

DUHA UDÁLOSTI, NÁZORŮ A KONFRONTACÍ

Potřebujeme toleranci (rozhovor s Monikou Horákovou) 19

Jakub Patočka: Děti Země udělovaly ropáka 21

Dan Vondrouš: Místo informací Kocourkov 21

Peter Mulder: Kdo poradí poradci? 22

Juraj Lukáč: Obrana hviezd 22

Paxus Calta: Kde žiju II. 24

Obrázky 25

Radovan Dluhý - Smith: Civilizace a vztah ke zvířatům 28

Jakub Patočka: Pohodlné utrpení profesora Štěrby 28

Sedmá generace do roku 1997 vycházela pod titulem Poslední generace. Nový název čerpá inspiraci z Velkého zákona Irokézů. V něm stojí pravidlo, podle něž má lidské jednání zohledňovat potřeby potomků až do sedmé generace.

MAI: propříště bez máváték

Pavel Příbyl

Koncem dubna nebyla v Paříži slavnostně podepsána Mnohostranná dohoda o investicích (Multilateral Agreement on Investment, MAI). Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) iniciovaná jednání o MAI se tak již napodruhé nepodařilo dokončit v dohodnutém termínu. Dohoda, o níž se někdy hovoří jako o Chartě práv obchodních společností, by vládám prakticky znemožnila účinně regulovat počínání nadnárodních firem na svém území (podrobněji viz SG 3/98). Hlavní nevyřešené otázky se od zahájení jednání v roce 1995 příliš nezměnily, i když vlády jednajících států začaly věnovat větší pozornost tématu ekologických a pracovních norem.

Řadu kontroverzních otázek v MAI rozvířily aktivity občanských a ekologických iniciativ. Mimo jiné přispěly k tomu, že v severní Americe se o dohodě začíná vážně pochybovat. Ve Spojených státech, kde letos proběhnou volby, se stala tématem, kterému by se politici v předvolebních diskusích nejraději vyhnuli. Poměrně široká veřejná diskuse o MAI probíhá též v Kanadě. Smlouvu zcela odmítá Francie. Naopak jako papežštější než sám papež se opět projevila naše republika, která ústy ministrů Pilipa a Kühnla vyjádřila dohodě jednoznačnou podporu.

Další kolo jednání o MAI, na němž budou mít statut pozorovatele i další země (Argentina, Brazílie, Chile, Hong Kong, Čína, Slovensko a Pobaltské státy) se uskuteční v říjnu letošního roku, přičemž uzavření dohody dříve než za rok se nejvíce jako příliš reálné. To ovšem neznamená, že by bylo možné v usilí o její odmítnutí polevit. Existuje totiž reálná hrozba, že do října se řadu klíčových bodů podaří dojednat neoficiálně a poté budou pouze předneseny jako hotová věc. Druhý, podstatnější důvod, proč je nutné celé věci věnovat soustavnou pozornost, spočívá ve skutečnosti, že se nadnárodními obchodními společnostmi prosazovaná liberalizační tendence vkrádá do řady dalších procesů, do nichž veřejnost vidí ještě mnohem méně než do MAI.

Tak se Mezinárodní měnový fond (MMF), živěný z peněz daňových poplatníků členských států (tj. takřka z celého světa) snaží rozšířit svůj mandát na kontrolu kroků národních vlád při ovlivňování přílivu a odlivu kapitálu. Absolutní liberalizace kapitálových toků je přitom jedním z hlavních bodů MAI. MMF by tak získal možnost diktovat rozsah kontroly, již si vlády nad kapitálovými operacemi vyhrazují, míru liberalizace kapitálového účtu a změny v makroekonomické politice.

MMF, jenž čelí ostré kritice jako instituce dnes již zbytečná, by tak získal novou legitimitu pro svou existenci. To se samozřejmě neobejde bez požadavku na zvýšení rozpočtu fondu (dnes

se hovoří o zhruba stoprocentním navýšení). Budou-li liberalizovány finanční operace, stane se světový finanční systém mnohem labilnějším a každá další finanční krize bude v duchu filosofie MMF vyžadovat větší sanační zásahy. Po kolapsech v Mexiku a nedávno v Asii, jež politika prosazovaná MMF vyvolala a jejichž řešení nezvládla, si tak MMF chystá cestu k nové éře rozvojových půjček, kdy finanční spekulace silných kapitálových skupin budou v čím dál větší míře postihovat obyvatele zemí, které budou tyto záchranné půjčky splácet.

Neméně nebezpečné jsou i snahy amerických podnikatelských kruhů o navázání „vzájemně výhodných“ ekonomických vztahů s africkými zeměmi. Ty z nich, které pro Američany dostatečně zliberalizují přístup na své trhy a budou dodržovat strukturální podmínky MMF (krácení vládních výdajů do sociální sféry, privatizace služeb a podniků ve veřejném vlastnictví, snížení daní pro zahraniční investory, snížení dotací na potraviny určené pro místní spotřebu), získají dosud nevídané možnosti proniknout recipročně na americký trh. Srovnání finančně-technické vyspělosti obou stran napovídá, jak se toto oboustranné výhodné partnerství v Africe za nějakou dobu projeví. Ke Rwandě, Burundi a dalším proslulým místům, v nichž se již strukturální úpravy vydařily a na vývoz orientovaná produkce vybraných komodit srazila jejich ceny na světovém trhu na nebyvale nízkou úroveň, si tak možná již záhy budeme moci přiřadit další názvy zemí, o jejichž umístění na mapě máme dosud představy spíše mlhavé.

Je zjevné, že mamutí koncerny od své snahy o dobytí toho zbytku zdrojů a trhů, jež na světě ještě zbyly, nehodlají nikterak ustupovat. V případě MAI se je paradoxně podařilo zbrzdit i díky efektivnímu využití Internetu. Z původně utajovaných jednání se díky němu občanským iniciativám podařilo učinit věc navýsost veřejnou. To samozřejmě nezůstalo v zemích OECD bez povšimnutí. Není nereálné očekávat, že další kolo jednání o MAI bude již doprovázeno propagandou vysvětlující naprostou nepostradatelnost dohody pro naše přežití. Vždyť podle čerstvého prohlášení ministrů zemí OECD „jsou investice, stejně jako obchod, motorem hospodářského růstu, zaměstnanosti, trvale udržitelného rozvoje a růstu životní úrovně jak v rozvíjeném, tak rozvoje světě“. Po zkušenostech se smířováním veřejnosti s naprosto bezpečnými, trvale udržitelnými geneticky modifikovanými organismy nebo s vysvětlováním naprosto nepostradatelnosti Evropské měnové unie pro evropské bytí je třeba usilovat o to, aby MAI a jí podobná ujednání nebyly po vzoru některých současných představitelů naší vlády přijaty širokou veřejností s pomyslnými mávátky v rukou.

V úvodním článku prvního letošního čísla časopisu *The Ecologist* se Zac Goldsmith zamýšlí nad závažící nezodpovědností, kterou nalezneme stále častěji ve vědeckých projektech i v aktech zákonodárců. Jako jeden z mnoha příkladů uvádí snahu uzákonit možnost „zřeďování“ nukleárních odpadů jejich přimícháváním do nových výrobků.

Takový zákon by umožnil, abychom napříště používali například mírně radioaktivní dopisní papír, psali na něj mírně radioaktivními propisovačkami, balili zboží do mírně radioaktivních obalů, či uháněli v mírně radioaktivních autech po slabě radioaktivních dálnicích.

Jiným příkladem téže nezodpovědnosti je současný projekt NASA, v jehož

Bezohlednost jako program

Jan Keller

Jak daleko může zajít nezodpovědnost velkých obchodních společností?

rámci má být dopraveno na Zemi půl kilogramu horniny z Marsu. Vědci chtějí vzorek pečlivě monitorovat ještě během jeho letu, a v případě, že by zjistili přítomnost pro lidstvo nebezpečných látek, hodlají celou zásilku nasměrovat raději ke Slunci. Otázka je, co všechno se může stát v případě, že vědci během pozorování z bezpečné vzdálenosti něco závažného v zásilce přece jen přehlédnou.

Autor článku se domnívá, že narůstající bezohlednost této politiky souvisí s nástupem mocenské hegemonie velkých korporací, které se ze svého rozhodování nezodpovídají veřejnosti. Nadnárodní firmy naopak využívají svých ohromných prostředků k systematické manipulaci veřej-

nosti. Největší průmysloví ničitelé ozónu pak vystupují jako „ochránci nebes“, velké olejářské firmy se stylizují do role bojovníků proti globálnímu oteplování, agrochemické koncerny, ničící vše živé svými pesticidy, vystupují důsledně jako ochránci proti hrozbě hladu. Petrochemické firmy zase používají odpad z jedněch znečišťujících procesů jako suroviny k dalším, neméně znečišťujícím, což vydávají za recyklaci. Podobně

foto: Andrej Zeman

světové koncerny zaměřené na těžbu dřeva velkoplošně ničí přirozené pralesy, zlomek vykáčeného území opět osazují často nevhodnými dřevinami a hovoří pak o „udržitelném rozvoji lesa“. Nepatrnou část svých zisků pak každá z těchto firem věnuje coby významný sponzor mezinárodních ekologických konferencí a garant velmi slavnostních a zcela nezávazných úmluv.

Každá nová nestydatost praktik velkých firem trumfuje tu předchozí. Americký agrochemický byznys právě prosazuje možnost, přimíchávat do svých běžně vyráběných umělých hnojiv nebezpečné toxické odpady. Radioaktivní látky, toxické chemikálie i těžké kovy se mají stát součástí naší stravy. V malých, vědecky odměřených a úředně potvrzených dávkách nemají škodit v jakémkoliv množství. Přimíchávání odpadních jedů do hnojiv je považováno za natolik bezpečné, že americký úřad pro zemědělství torpédoval zákon, jenž by nařizoval podobné přípravky zvlášť označovat, či dokonce prozrazovat farmářům jejich složení.

Legalizace travičství tím dospívá do nové, ještě nedávno zcela nepředstavi-

telné podoby. Ekonomicky je to zcela pochopitelné. Ukládat vzniklé jedy po malých částech do lidských organismů stojí méně než snažit se je izolovat či dokonce zneškodnit. Celá operace je o to výnosnější, že lidé proměňování krok za krokem ve skládky nebezpečných odpadů si za tuto službu, kterou firmám prokazují, dokonce ještě sami platí. Jiným příkladem téhož principu je snaha některých amerických těžbařských společností dosáhnout povolení k tomu, aby směly přimíchávat toxické odpady z těžby do materiálu na stavbu silnic. Pokud budou tyto firmy úspěšné, pak radioaktivní látky s poločasem rozpadu 1600 let již brzy vytvoří podloží nově budovaných autostrád. Odpadní tekuté kaly obsahující kromě jiného také sedimentované průmyslové jedy jsou nově doporučovány jako „neškodné, ba přímo zdraví prospěšné“ přípravky. Jak praví jistý pan Chaney: „Recyklovat nebezpečný odpad do umělých hnojiv je pro Ameriku a Američany prospěšné... Bylo by nezodpovědné vytvářet zbytečné limity, jejichž dodržování pak stojí spoustu peněz.“

Pro mnohé vědce odchované a placené korporacemi není problémem vystavit požadované osvědčení o nezávadnosti podobných produktů.

Tito odborníci nyní diskutují již jen o tom, jak rychlé tempo postupného otravování půdy a potravin lze v rámci vědeckých norem připustit. Naopak lidé, kteří proti podobným praktikám protestují, jsou v médiích placených velkými firmami označováni za „zvláštní zájmové skupiny“.

V závěru autor článku upozorňuje na pozoruhodný paradox. Vyspělé země si vydržují drahé armády k tomu, aby je kromě jiného bránily před chemickými a atomovými útoky zvenčí. Přitom postupně svá vlastní pole otravují nebezpečnými chemikáliemi, silnice podkládají radioaktivním materiálem a dávkují přísun jedů do potravy. Ti, kdo za to zodpovídají, nejsou označováni za nebezpečné živly, nýbrž za úctyhodné podnikatele a respektované vědce. Označení „nebezpečný živel“ je rezervováno pro ty, kdo na skandálnost a nehumánnost podobných postupů upozorňují.

podle The Ecologist 1/1998

foto: Andrej Zeman

V uplynulých týždňoch sa na Slovensku prekvapujúco začal medializovať ostrý konflikt medzi záujmami dvoch vplyvných lobby. Obe boli a dodnes sú terčom kritiky mnohých občianskych organizácií usilujúcich sa o ekonomicky výhodný, administratívne transparentný a environmentálne i spoločensky citlivý rozvoj. Obe v praxi dlhodobo presadzujú projekty, ktoré smelo znesú presne opačnú charakteristiku.

Slovenské elektrárne podporované Ministerstvom hospodárstva viac či menej reprezentujúce záujmy rezortu energetiky presadzujú kontraverzný rozvoj jadrového programu a tým aj ekonomicky najnáročnejší a vysoko centralizovaný systém budovania megazdrojov energie na úkor programu úspor na strane jej výroby i spotreby.

Vodohospodárska výstavba Bratislava na strane druhej je štátny podnik, ktorý kompetenčne spadá pod Ministerstvo pôdohospodárstva a zosobňuje vodohospodársku lobby. Je dlhodobo zodpovedná za presadzovanie výstavby ekonomicky rovnako neadekvátnych projektov veľkých priehrad s otrasnými sociálnymi a environmentálnymi dopadmi.

V oboch molochoch hrá rozhodujúcu a takmer výlučnú úlohu štát. Fungujú teda ako nástroj na realizáciu prastarých vládnych koncepcií, ktoré vznikali v časoch, keď bujnili ambície komunizmu porúčať nielen celej spoločnosti, ale i vetru, dažďu a všetkému schopnému samostatného pohybu. Obe firmy sú známe svojím nekompromisným ignorovaním občianskych organizácií i verejnosti, ktorú tvrdo postihli ich investičné akcie. Obe vytrvalo odmietajú poskytovať verejnosti informácie a plýtvajú štátnymi prostriedkami na propagáciu „výhod“ ich stratových projektov. A obe tak svojím podielom prispeli k dnešnému kolapsu celých nevýrobných sektorov, hrozivému rastu zahraničného dlhu i k nedávne mu zníženiu ratingu pre Slovensko renomovanými medzinárodnými agentúrami (najprv Moody's, potom Standard & Poors a nakoniec Thomson Bankwatch). Niet pochyb o tom, že sú to práve obrovské štátom garantované pôžičky Vodohospodárskej výstavby Bratislava použité na dokončenie priehrad v Gabčíkove a Žiline a na splácanie predchádzajúcich pôžičiek, ktoré mali výrazný vplyv na zníženie ratingu. To malo zase okamžitý efekt na podstatné zvýšenie úrokových sadzieb

K diskusii o vodných dielach

Juraj Zamkovský

Ekologické iniciatívy žiadajú slovenskou vládu o vyhlásení moratória na výstavbu prehrad.

a poplatkov pre všetky zahraničné pôžičky na Slovensku (súkromé i štátné). V konečnom dôsledku to však vždy odniesu občania - otázkou je iba v akej forme.

Zostrujúci sa konflikt medzi Vodohospodárskou výstavbou Bratislava a Slovenskými elektrárnami je zaujímavý z niekoľkých dôvodov. Až spor zisťujúcich záujmov totiž vyplaval na svetlo sveta množstvo dôležitých informácií, predovšetkým o ekonomike výstavby priehrad, nevynímajúc monštrum v Gabčíkove, ktoré sa v nacionalizovanej spoločnosti postupne stáva smutným národným symbolom. Po otvorenej vecnej diskusii o ekonomickej logike výstavby priehrad márne volajú občianske organizácie už od polovice 80-tych rokov. Neuskutočnila sa. Aj preto, že Vodohospodárska výstavba Bratislava, ako investor mnohých z nich, by stratila možnosť mystifikovať výhody a kryť obrovské straty vyplývajúce z ich neopodstatnenej výstavby.

Na pozadí nechutného konfliktu to začína byť jasné aj nezainteresovaným, bohužiaľ až teraz, keď sú verejné miliardy už prešustrované. (Mimochodom, bol to výsledok verejnej diskusie, ku ktorému prinútila EBRD Slovenské elektrárne, ktorý rozhodol o odstúpení banky od zámeru poskytnúť na dokončenie Jadrovej elektrárne v Mochovciach veľkú pôžičku. Práve táto diskusia nemilosrdne potvrdila fakt, že dokončenie rozostavaného kolosu v Mochovciach je najnákladnejšou z množstva alternatív.) Až ostré výmeny názorov medzi protagonistami oboch podnikov teda odhaľujú obrovské dlhy, ktorými Vodohospodárska výstavba Bratislava zatažuje štát, údaje o daňových úľavách na predaj elektriny z Gabčíkova či divné zmluvné vzťahy medzi zainteresovanými subjektami.

Konflikt však ukázal i čosi iné. Napríklad ješitnosť a hrubý slovník riaditeľa Vodohospodárskej výstavby Júliusa Bindera. Jeho typický spôsob diskusie s oponentom, ktorého základom je snaha diskreditovať a dehonestovať partnera a prekrúcanie faktov. Nespočetnekrát tak

už urobil v diskusiách s aktivistami občianskych skupín, tentokrát však rovnako začal i do bývalého ministra a obchodného partnerov.

Občianským organizáciám, ktoré monitorujú problematiku vodných diel, je jasné, že nemôžu očakávať, že Vodohospodárska výstavba Bratislava a Ministerstvo pôdohospodárstva dobro-

voľne pristúpia na nevyhnutné korekcie svojej doterajšej stereotypnej politiky, ktorá ústi do celospoločenských problémov. Najmä, ak k elite tohto rezortu patrí práve človek typu Bindera. Rozhodli sa preto spoločne vyzvať vládu i parlament SR, aby vyhlásili **moratórium na financovanie a výstavbu pripravovaných priehrad**, vrátane projektov, ktorých výstavba už začala. Moratórium podmieňujú splnením šiestich požiadaviek, medzi nimi napr. komplexným a nezávislým prehodnotením ekonomickej, sociálnej i environmentálnej bilancie prínosov a strát doteraz vybudovaných veľkých priehrad, zverejnením jeho záverov a vyvodením dôsledkov. Ďalej žiadajú zabezpečiť demokratickú účasť verejnosti na rozhodovacích procesoch, nápravu tých konaní, ktoré sa uskutočnili v rozpore s platnými zákonmi a jasnú úpravu mechanizmu prístupu verejnosti k včasným a úplným informáciám o pripravovaných projektoch. Okrem toho žiadajú zastaviť nedemokratický proces schvaľovania záväzných častí územných plánov veľkých územných celkov až do riadneho konštituovania regionálnych samospráv i zmenu centralizačných ustanovení poslednej novelizácie stavebného zákona, ktoré sa týkajú územného plánovania, atď. A žiadajú tiež spravodlivé odškodnenie všetkých, ktorým výstavbou priehrad vznikli priame majetkové škody. (Podobnú výzvu k medzinárodnému moratóriu na výstavbu veľkých priehrad adresovali v tzv. Deklarácii z brazílskej Curitiba predstavitelia občanov postihnutých priehradami z 20 krajín v marci 1997 svojim vládam, medzinárodným bankám a investorom.)

K výzve k moratóriu sa doteraz prihlásilo už 38 občianskych organizácií z celého Slovenska, zastupujúcich viac ako 23,5 tisíc členov. Zber podporných stanovisk pokračuje.

Juraj Zamkovský

*Centrum pre podporu miestneho aktivizmu
Priatelja Zeme - Slovensko*

Současný způsob hospodaření v českých lesích, spočívající v jednoznačném upřednostňování holosečné těžby před těžbou výběrovou je kritizován jistě právem. Nezřídka dochází k zakládání mno-

hahektarových pasek, výjimkou nejsou ani holiny na svazích, vystavených pak silné erozi. Nejviditelnějším důsledkem těchto zásahů je ústup buku, jedle, lípy, javorů a celé řady bylin, tvořících podrost stinných lesů. Objevují se proto požadavky na úplné zastavení pasečného hospodaření a návrhy těžít výlučně výběrovým způsobem. Tento extrémní názor však považuji za projev hrubého nepochopení problematiky lesů, a zásadně s ním proto nesouhlasím. Vedou mě k tomu následující důvody:

V některých typech lesa se maloplošné paseky pro jeho přirozenou obnovu hodí lépe než výběrová těžba. Typickým příkladem jsou borové doubravy, rozšířené na písčitéch půdách v rovinatém terénu. Stromové patro zde tvoří hlavně borovice, dub a bříza, v podrostu převládají borůvka, brusinka, vřes, kručinky a další acidofilní rostliny. Tedy samé výrazně světlomilné druhy, kterým prostředí pasek vesměs výborně vyhovuje, a které se zde snadno přirozeně šíří.

Úplné zastavení tvorby pasek by vedlo k výraznému ústupu břízy, osiky, jívky a několika dalších průkopných dřevin, takže časem by se tyto dosud běžné druhy mohly stát vyslovenou vzácností. Vzácností by se staly i pionýrské byliny jako starček, vrbka úzkolistá, různé druhy trav a sítin.

V souvislosti s ústupem pionýrských rostlin by došlo i k ústupu mnoha živočichů, kteří jsou svým způsobem života s těmito rostlinami úzce spjatí. Patří mezi ně například motýli babočka osiková, bělopásek topolový a batolci; housenky všech těchto druhů potřebují jívku a osiky. Tyto stromy mají význam i pro zaječčí a spárkatou zvěř, která ráda ohryzuje

Na obranu pasek

Libor Zeman

Výběrová těžba všechny problémy nevyřeší.

jejich kůru; ústup těchto druhů by měl za následek další snížení již beztak nízké úživnosti našich lesů. Rovněž bujné porosty maliní, ostružiní a červeného bezu hrají v tomto směru velmi důležitou úlohu.

foto: Petr Jelínek

Mnozí živočichové závisí na lesních světlínách jako takových, například skřivan lesní a lelek lesní. Oba tyto ptáky hnízdí pouze na lesních mýtinách a přirozených světlínách.

Lesní paseky přirozeně zarůstající společenstvy pionýrských rostlin představují výrazné zpestření krajiny, které ocení každý vnímavý návštěvník lesa. Mnohé paseky v určitých obdobích roku doslova

hýří barevnou nádherou - velice působivá je například kombinace žlutých květů starčeků, růžových květů vrbky úzkolisté a jasně červených plodů bezu hroznatého.

Neznamená to ovšem, že by výhrady vůči současnému holosečnému hospodaření neměly oprávnění. Např. v bukových a bukojedlových lesích by se mělo těžít takřka výlučně výběrově, neboť holé paseky představují pro mladé bukové semenáčky a pro většinu rostlin bylinného patra prostředí, kde nemohou přežít. Rovněž v lesích rostoucích na svazích by se nemělo nikdy těžít jinak než výběrovým způsobem; mnohé tyto porosty (např. vřesové doubravy rostoucí na extrémně suchých a mělkých svazích) by měly být úplně vyloučeny z jakékoli těžby. V případě lesních typů, jimž vyhovuje maloplošné pasečné hospodaření (kromě výše zmiňovaných borových doubrav jsou to např. vrbové luhy) by měla být závazně stanovena maximální plocha paseky (řádkově nikoli v hektarech, nýbrž v arech). Obnova na těchto pasekách by se zajišťovala převážně přirozenou cestou, v menší míře též umělým výsevem semene (hlavně v případě dubu). Jako výstavky (stromy pro vysemenění) by se měly nechávat jen ty nejlepší stromy; v žádném případě by se jejich výběr neměl ponechávat jen na lesních dělnících, jako se to dnes často děje. (Pro toto tvrzení nemám sice žádné důkazy, ale jinak si neumím vysvětlit skutečnost, že se mno-

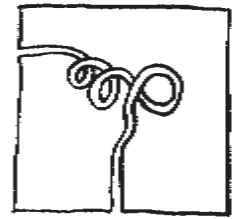
hé výstavky dnes vybírají vysloveně neodborně).

Jsem přesvědčen, že dodržování těchto zásad by se na stavu našich lesů odrazilo mnohem příznivěji než neuvážené zavržení veškerých holosečí, které by do zajista znamenalo veliké ochuzení naší přírody.

Libor Zeman (1971)

pracuje v pražské botanické zahradě v Troji.

KOŘENY KRIZE

Výraz „zeštíhlení“ se stal jednou z nejčastěji používaných politických formulí. V době kultu zdravého těla, joggingu a zaručeně účinných redukčních diet jsou politici ochotni vyzývat k zeštíhlení snad čehokoliv. Podobné výzvy působí velmi esteticky, a politika proněná atmosférou kosmetických salónů vyvolává dojem věčné mladosti. Všichni přece dobře vědí, že tloustnout znamená stárnout. Ten, kdo by snad chtěl proti politice zeštíhlení něco namítat, odsuzuje sám sebe do role obézního dýchavičného kazišvéta nemotorně přešlapujícího ve světě stále svižnějšího pohybu. Úspěšní politici se předhánějí v tom, který z nich naordinuje ekonomice, celému státu či alespoň veřejné dopravě zaručenější zeštíhlovací, a tedy omlazující, dietu. Zvykli jsme si, a tak ani příliš nepřemýšlíme o tom, co tolik atraktivní zeštíhlování vlastně v jednotlivých případech znamená.

Vyzábělý stát, ekonomika i sociálně

Hovoříme-li například o zeštíhlení podniků, pak není od věci si povšimnout, že tlusté faldy mají v tomto případě podobu mužů a žen, kteří přijdou o práci, a novou budou jen těžko hledat, protože zeštíhlovat musejí přece všechny podniky. Estetika zeštíhlování zde vede k nárůstu počtu nezaměstnaných, aniž by byla nutně impulzem pro vznik nových firem, a tedy nových pracovních míst. Zeštíhlování, které může pomoci jednotlivé firmě, neřeší problém přebytečných pracovníků. Pouze ho přesunuje na úřady práce, jejichž fungování musí být financováno stále vyššími částkami. To už ale není problém úspěšných firem, nýbrž neúspěšné, protože příliš sociálně precitlivělé společnosti. Za jediné ekonomicky rentabilní řešení je pak považováno další zeštíhlování dávek v nezaměstnanosti. Zde už ovšem strategie zeštíhlování ztrácí leccos ze své původní estetičnosti a v některých domácnostech může časem vést i k rostoucím nejasnostem ohledně rozdílů mezi elegantní štíhlostí a obyčejnou podvýživou.

Politika zeštíhlování a její hubené výsledky

Jan Keller

Globalizovaná ekonomika s sebou přináší mnohá úskalí. Můžete se udržit k smrti a prosperity stejně nedosáhnete.

Ještě podivnější okolnosti doprovázejí zeštíhlování státu, tedy požadavek, který odjakživa patří k hlavním rekvizitám liberální kosmetiky. Už několik let je u nás zeštíhlování státu doprovázeno řadou hlubokých nedorozumění. Mýlil by se ten, kdo by se naivně domníval, že štíhlou figurou by měl stát získat snad omezením počtu svých úředníků. Právě v době, v níž se tak výmluvně hovoří o zeštíhlování státu, vzrostl u nás počet státních úředníků jako nikdy předtím. To ovšem neznamená, že léčebná kúra se úplně minula účinkem. Ve stejné době se podařilo pronikavě zeštíhlit alespoň státní kasu, a to dokonce tempem, v něž nevěřili ani ti největší odborníci na odtučňování.

Na tento transformační úspěch pak mohou plynule navázat další zeštíhlovací kroky. Zdravě pohublá státní kasa umožňuje zbavit železnici přebytečného tuku regionálních drah, obéznímu zdravotnictví ubírá nehezké faldy v podobě třetiny nemocnic a také školství díky ní nějaké to přebytečné vzdělávací kilo shodí. Veřejný sektor tak dostává ojedinelou šanci přímo pohádkově omládnout. Zbývá ještě trochu zeštíhlit policii, aby jí jen tak lehce nedohonil organizovaný zločin. Armádu můžeme nechat baculatou, dvířka vedoucí do NATO jsou beztak dost široká.

Co by to však bylo za politiku, pokud by se zabývala jen institucemi, a nemyslela na občany. Bylo by asociální dopřát veškeré dobrodiní zeštíhlování pouze veřejným financím, a nepodívat se přitom na peněženky občanů. Přípravou na deregulace v oblasti cen energií či plynu má pochopitelně jen málo společného s nápravou cen. To by se muselo napřed vyjasnit, v které kapse elektrárenských a plynárenských monopolů peníze vybrané navíc vlastně skončí. Hlavním

cílem těchto opatření je aplikovat zeštíhlovací proceduru na příliš buclaté peněženky rozmařilých středních vrstev, jež zřejmě nezdravě přibraly v důsledku lukulských hodů vydařené kupónové privatizace. Ve stimulujeícím prostředí našeho posttransformačního fitcentra a díky ozdravné péči v podobě poklesu reálných mezd, získají naše příliš zbytnělé peněženky zase šlachovitě rysy předvýplatních atletů.

Zájmy buclatých koncernů

Pokud by mělo celonárodní zeštíhlování vést ke konzumnímu umírnění a zmoudření, nebylo by co proti němu namítat. To však jeho cílem rozhodně není. Zeštíhlovací kúra byla naordinována zájmy ekonomické globalizace a jejích smutných hrdinů - nadnárodních firem. Tyto zájmy se ukazují být natolik mocné, že před nimi kapituluje v dojemné svornosti stejně tak pravá jako levá část politického spektra.

Jak je na tom ohledně svých ekonomických priorit standardní pravice, o tom jsme se mohli za léta vlády koalice dostatečně přesvědčit. Upozorňovat na širší ekologické a sociální souvislosti globalizace profesora inženýra Václava Klause bylo asi tak smysluplné, jako bavit se s kuličkami naftalínu. Klausovi odpůrci zleva, kteří dostanou po volbách dost možná svoji první šanci, nás však mohou překvapit ve vztahu ke globalizaci stejně nemile. Ilustrativní pro jejich pohled mohou být například názory prof. Milana Matějky (viz Právo 24. 2. a 20. 3. 1998).

Matějka stručně popisuje známé parametry globalizace: nadnárodní firmy jsou možností nižších nákladů přitahovány do zemí s nízkou úrovní mezd, zboží volně proudí mezi kontinenty, kapitál se mezi nimi přemísťuje díky počítačům ve zlomcích vteřin. Česká republika by se měla, doporučuje Matějka, chopit této příležitosti co nejpěvněji. Musí se co nejlépe „přizpůsobit podmínkám a požadavkům nové éry“.

„Zeštíhleť musí podniky všeho druhu, od průmyslových až po banky“, vyzývá Matějka. Co vlastně bude s odloženým zaměstnanecským tukem, o tom se

bohužel nezmiňuje. Není to asi důležité, imperativem dne je přece zvýšení globální konkurenční schopnosti. Všechno ostatní se pak už nějak přidá. Podniky musí vyrábět a prodávat v silných řetězcích, zní další jeho rada. Co bude se starou střední vrstvou, která bude silnými výrobně distribučními řetězci velkoplošně ruinována a likvidována, o tom nás autor rovněž ani v náznaku neinformuje.

Od jednotlivců však očekává, že zaměří své profesní a hodnotové formování podle požadavků velkých firem, „neboť globální konkurence vyžaduje podstatně vyšší znalosti než dřívější lokální ekonomiky s okrajovou rolí exportu a importu“. I když je neobyčejně lákavá perspektiva, podle níž namísto obyčejného sedláka a řemeslníka již brzy nastoupí všude, kde to jen bude možné, lehce neparfémovaný bílý límeč, opět chybí odpověď na otázku, co s těmi, bez jejichž navoněných límců se globalizovaná ekonomika klidně obejde, zvláště když voňavky z jihovýchodní Asie jsou dnes o tolik lacinější.

„I celý veřejný sektor musí zeštíhlet“, upozorňuje Matějka, aniž by prozradil, kam vlastně chce nacpat ty desetitisíce vdaných žen a často mladých matek, které musejí sedět v kanceláři úřadů, aby domácnost vůbec vyšla s penězi k příští výplatě. Možná je pošle do front před dveřmi úřadů práce. Štíhlé ekonomiky, jak víme z Francie a Německa, mají tyto fronty zvláště dlouhé a tlusté. Také odbory musejí přehodnotit své chování. Namísto stálých a každému ekonomovi naprosto nepochopitelných mzdových požadavků musejí začít uvažovat o tom, jak svému zaměstnavateli co nejvíce snížit náklady. Člověka napadne, že by odboráři mohli tak nejspíš pravidelně losovat, kteří jejich členové půjdou příští měsíc z kola ven a o kolik mizerně placených hodin budou ti zbylí svého chleboďárce v zájmu udržení konkurenceschopnosti na globalizovaných trzích dobrovolně sponzorovat. Pokud dobrovolně nezareagují právě tímto směrem, přijdou pochopitelně o práci také.

Být produktivnější než Japonci

Otázkou života a smrti se v podmínkách globalizované ekonomiky stává neustálé zvyšování produktivity práce. Akademické úvahy ekonomů na toto téma znějí více než přesvědčivě. Vzorem nám mají být firmy Toyota či General Electric, které pochopily, že v každé vyspělé zemi je příliš mnoho produktivních ka-

pacit, a jen ty nejproduktivnější firmy mají naději vítězit. Globální trh je hříšnějším, vysvětluje prof. Matějka, na němž probíhá hyperkonkurence, ve které vítězí jen ten nejproduktivnější. Všichni méně produktivní nemilosrdně hynou. Takový popis fungování globalizace je zajisté upřímnější než obvyklé hezké řeči o svobodném trhu a volném toku čehokoliv, co si přeje těci. Problém je však někde jinde. Prof. Matějka líčí, co všechno by se dalo pořídit, pokud by produktivita našeho pracovníka stoupla řekněme na německou úroveň. Bylo by více peněz na další modernizaci výroby, na školství, zdravotnictví, vědu, veřejnou dopravu atd. Chybí však vysvětlení, proč

produktivity práce, která je podle nich otázkou života a smrti, neřeší vůbec nic. Pokusme se domyslet Matějkových scénář plný vysoce produktivních včelíček.

Pokud některé naše firmy časem předhóní svou produktivitou práce mnohem méně dynamické firmy německé či francouzské, budou dostávat více zakázek a třeba se jim podaří o něco zvýšit míru nezaměstnanosti v Německu a Francii. Životní úroveň zaměstnanců těchto našich firem prudce vzroste, zbytek peněz poplyne mohutným proudem do oblastí školství, zdravotnictví, vědy a veřejné dopravy. To dále zvýší výkonnost naší ekonomiky až někde nad úroveň méně efektivních a nevalně pracujících Japonců. Životní úroveň u nás už bude taková, že se budeme jezdit stravovat na víkendy do směšně laciných bavorských a dolnorakouských restaurací. Francouzi a Britové si od nás budou kupovat ojetá auta a celý život budou spořit na to, aby se jednou mohli podívat alespoň na pár dnů a s karimatkou do pro ně příliš drahých metropolí typu Prahy, Brna či Ostravy.

Firmy však brzy zjistí, že naše příliš drahé dělníky si nemohou dovolit zaplatit. Aby snížily své náklady, přesunou jedna po druhé výrobu do zemí se skromnější pracovní silou a nižším komfortem. Řekněme

do Švýcarska či Lucemburska. Jediná cesta, jak jim v tom zabránit, bude: pracovat ještě více a požadovat za práci méně a méně. V této kombinaci přepracovanosti a skromnosti však zároveň poroste nezaměstnanost a zároveň klesnou zdroje na financování školství, zdravotnictví, vědy a veřejné dopravy. Ti, kdo budou mít práci, budou pracovat do úmoru. Řady těch, kterým práce uteče do laciných zemí, porostou. Prostředky na jejich zajištění však už zase nebudou. Je to prostě dokonale začarovaný kruh. Dosáhnout prosperity v měřítku globalizované ekonomiky, to je úloha, která nemá žádné řešení. Každá země se v podmínkách globalizace stane buď chudou zásobárnou laciné pracovní síly, anebo se jí budou firmy vyhýbat, protože její pracovní síla je příliš drahá a náročná, a snižuje tedy zisky firmy, která má možnost vždy odejít do země chudší. Činit proto ze zvyšování produktivity práce otázkou života a smrti je krajně zavádějící, a v podmínkách globalizované márnice ekonomiky je to nad rakví s pozůstatky skutečného trhu navíc i málo pietní.

foto: Andrej Zeman

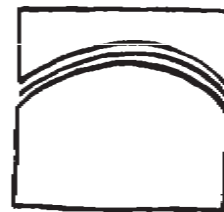
vlastně ty země, které vysoké produktivity práce dosáhly, namísto toho, aby umísťovaly stále více lidí do oblastí školství, zdravotnictví, vědy a veřejné dopravy, zvyšují jen rok od roku počty svých nezaměstnaných. Tady přichází v úvahu jen dvojitý vysvětlení.

Je možné, že Němci pracují ještě stále málo produktivně, že jsou příliš líní na to, aby dokázali zajistit pracovní příležitosti pro svých 15% nezaměstnaných kolegů. Až budou Němci pracovat více a účinněji, budou mít práci všichni. Je zde ovšem ještě druhá možnost. Když pracují lidé produktivněji, znamená to přece, že méně jich toho vyrobí více. Ti, jejichž práce se ušetří, vůbec nemusí dostat příležitost v jiné firmě či v jiném sektoru. Zůstanou prostě z hlediska poptávky na trhu práce přebytečnými. Globalizovaná ekonomika jejich přebytečnost ještě umocní, protože se vyhýbá zemím a oblastem, které jsou vyspělé, tedy náročné na vyšší mzdy.

Být vysoce produktivní a stejně zemřít

Pokud platí tento model, pak ekonomové svými výzvami ke zvyšování

KOŘENY BUDOUCNOSTI

Chilam balam byly mayské kroniky, nepřetržitě vedené během třiset let okupace. Psalo se do nich latinkou, s mnoha šifrovanými narážkami a hádankami, srozumitelnými pouze Mayům. Proto unikly hranicím španělské inkvizice. Dodnes podávají dokonalé podobenství nenápadného a skrytého odporu, který umožnil původním americkým obyvatelům fyzické a kulturní přežití.

Všechna bezpráví, která *Chilam balam* popisuje, existují dodnes, některá ve změněné, většina v překvapivě nezměněné podobě. Dobývání Ameriky i odpor proti němu stále trvají. To, oč původní obyvatelé během posledních pětiset let násilím přišli - půda, zdroje, svoboda, ba i kultura - lze totiž udržet jen silou nebo pod hrozbou užití síly. Jediný důvod, proč násilí není víc, spočívá v institucionalizaci nerovnosti a jejího udržování - prostřednictvím armády, ekonomiky a vlády.

Půlka duše na jednoho

První setkání Evropanů s původními americkými obyvateli vedlo ve Španělsku a Portugalsku k vážným diskusím o tom, kdo tito lidé jsou, zda jsou schopni racionálního myšlení a zda mají duši (někteří navrhovali kompromis - půlku duše na jednoho). V roce 1550 na toto téma dokonce proběhla měsíc trvající diskuse ve španělském Valladolid mezi knězem Bartolomé de las Casas, který odsoudil nakládání s Indiány ve své knize *O zemi indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, a známým humanistou Juan Ginés de Sepúlveda. Sepúlveda s odvoláním na Aristotela tvrdil, že Indiáni jsou barbaři, které je třeba pochytat a zotročit v rámci „spravedlivé války“, de las Casas byl pro mírnější cestu duchovní výchovy.

Debata o právech původních obyvatel během dalších staletí nikdy docela neutichla a dosáhla nové intenzity v době masových migrací novousedlíků na severoamerické prerie. Kolonialismus se v devatenáctém století běžně ospravedl-

Návrat Indiánů

Nad'a Johanisová

Kapitola třetí: Práva a bezpráví

S jediným pravým Bohem přišel počátek našeho utrpení. Počátek vazalství, počátek církevních dávek... počátek bojů a pošlapávání lidské důstojnosti, počátek loupeží a násilí, počátek vmucených dluhů...

(*Katun II Ahau (1539-59), Kniha Chumayel, Chilam balam*)

ňoval sociálním darwinismem: „nadřazení“ Evropané měli právo nahradit podřadné původní obyvatel, jinak by jednali proti přírodě.

V dnešní době nabývá rasistické myšlení v Amerikách často subtilnější a hůře postižitelné podoby. Uruguayský spisovatel Eduardo Galeano například upozorňuje, že v jazycích dobytých lidí mají původní obyvatelé folklór namísto kultury, pověry namísto náboženství, dialekty namísto jazyků, rukodělné výrobky namísto umění.

Povznášející egoismus

Představy o spravedlnosti a přirozených právech se u původních obyvatel Ameriky v době příchodu Evropanů lišily podle politických struktur a sociálního uspořádání. Pro Aztéky byly například masové lidské oběti běžnou a nepostradatelnou součástí života, pro jiné skupiny bylo něco takového nepředstavitelné. Přesto měli Indiáni vždy silný smysl pro spravedlnost, vycházející z jejich vlastních kulturních norem. Některé skupiny se řídily prostými pravidly na způsob křesťanského desatera. „Nekrad, nebuď líný, nelži, nelichoť“, zněla příkázání Aymarů. Jiní si vytvořili mnohem složitější zákony a práva, založená na nepsaných zvyklostech, precedencích a kodexech. Morálka však vždy vycházela ze vzájemné odpovědnosti, sdílení, reciprocity. „Prestiž lovců nezávisí na tom, kolik nahromadí bohatství, ale na tom, kolik rozdává. Když lovec uloví soba, rozdělí se se všemi ostatními v táboře,“ vysvětluje Innu Daniel Ashini. Požadavek reciprocity souvisel i s potřebou původních Američanů zajistit rovnováhu mezi protiklady: mezi lidským světem a světem du-

chů, mezi horami a dolinami a také mezi vládcem a ovládaným.

Chování evropských dobyvatelů, kteří velmi často nedoržovali smlouvy, své nové poddané nechránili a o získané bohatství se s nimi vůbec nedělili, bylo pro Indiány nepochopitelné, neslučovalo se s představou většiny z nich o morálce i o povaze moci. Toto

nepochopení po generace znesnadňovalo i jejich odpor. „Dali jsme jim hory oděné lesy a údolí plná zvěře. Co dali oni nám? Rum, tretky a hroby,“ vzpomíná náčelník Šóniů Tekumseh v roce 1812. „Proč vyžadujete od toho nejchudšího jeho mulu, a vůbec se ho nezeptáte, zda nepotřebuje pomoc?“ ptá se kečujský autor z konce šestnáctého století Felipe Guaman Poma ve svém spise o dvanácti stech stranách, adresovaném španělskému králi.

Reciprocita a odpovědnost měly své kořeny v představě původních obyvatel o kolektivních právech. Tam, kde byl každý součástí celku, kde každý měl svou roli, se jednotlivci mohli plně uplatnit pouze v rámci společenství. Představa Západu o lidských právech se naproti tomu zakládala na osobním vlastnictví a individuální svobodě. Nic tak necharakterizuje kulturní střet, provázející dobývání Ameriky, jako snahy dobytých lidí o násilné zavádění individuálních práv, zvláště individuálního vlastnictví půdy. V roce 1886 napsal komisař pro indiánské záležitosti Spojených států: „Indián musí být naplněn povznášejícím egoismem americké civilizace, musí se naučit říkat ‚já‘ namísto ‚my‘ a, toto je moje,‘ namísto, toto je naše.“

Mayský uprchlík, žijící v Mexiku, poznamenává „Zabíjejí nás, protože pracujeme spolu, jíme spolu, žijeme spolu, sníme spolu.“, jakoby v odpověď.

„Skupinová“ práva většinou nejsou v mezinárodním i národním zákonodárství definována, přesto ve společenstvích původních Američanů přetrvávají. V některých případech se dokonce pod tlakem dobytých lidí utužila, prostě proto, že vzájemná solidarita ve společenství zůstala jediným prostředkem odporu.

Jako v mnoha jiných sférách, i v oblasti demokratických práv předčila řada

indiánských společenství své dobyvatel. V mnohých z nich volili muži i ženy své vůdce na veřejných setkáních několik staletí předtím, než se všeobecné hlasovací právo stalo evropskou normou. Dalším rysem rozhodování původních Američanů, popsáným už v posvátných textech starých Mayů, je snaha o dosažení konsensu, třeba za cenu několika denní diskuse.

Dodnes existuje na celém kontinentu velké množství právních systémů a demokratických struktur, které vycházejí z nepsané tradice. „Naše právní systémy jsou možná založeny na zvykovém právu,“ říká křížská právnička Sharon Venne, „ale totéž platí o právních systémech jiných kultur. Britové nemají psanou ústavu. Podobně ani náš právní systém nemá písemnou formu, přesto jsou naše zákony stejně platné a koherentní jako zákony jiných.“

Velké umírání

Invaze Evropanů přinesla různým skupinám původních obyvatel různé důsledky. Jeden však byl univerzální. Dobyvatelé přivezli nemoci (černé neštovice, spalničky, dýmčejový mor, chřipku a žlutou zimnici), které vyhladily velkou většinu indiánské populace. Španělů bylo příliš málo, než aby za normálních okolností porazili mocné civilizace jako říše Aztéků a Inků. Ani jedna z větších indiánských říší neprohrála, aniž by předtím její vládcí, mnoho vojenských velitelů a zhruba polovina celkové populace nepodlehla epidemiím, jaké zde do té doby neměly obdoby.

Celkově zemřelo v době „velkého umírání“ ve Střední a Jižní Americe podle odhadů až 90% obyvatel, tedy 95 milionů lidí. Středoamerická indiánská populace klesla z odhadovaných 25 milionů v době invaze na 1,5 milionů v roce 1650, počet obyvatel říše Inků činil podle nových výzkumů v době invaze 9 až 18 milionů, v roce 1630 již jen 600 000.

Vojenské dobývání spojené se zabíjením, často velmi krutým a nevybíravým, bylo další příčinou umírání původních obyvatel. Španělští, angličtí, holandské, francouzští a portugalské dobyvatelé měli muškety, děla, brnění, koně a bojové psy - mastify. To vše jim dávalo výhody, kterým původní obyvatelé nemohli čelit. Navíc Indiány, pro které válka tradičně znamenala nejen vojenskou, ale zároveň

i rituální záležitost, tak otřásla surovost dobyvatelů, že v mnoha případech ztratili vůli žít dál.

Vedle konfliktů, zaznamenaných dějinami, hrály zřejmě podstatnou roli i četné nezdokumentované akty násilí jednotlivců či skupin. „Španělé probodávají kopím ze svých koní indiánské muže, ženy a děti, které potkají na cestě, při sebemenší provokaci a často i bez jakékoliv provokace,“ napsal jeden guvernér v šestnáctém století. Severoamerický usedlík, puritán Dr. Cotton Mather, si

zvláště zaměřila na Indiány. Mnozí od té doby nepoužívají tradiční oděv a jazyk.

Armádní útoky mohou být nejenom fyzické, ale i ideologické a kulturní. „Existence etnických skupin dokazuje, že nejsme integrovaná společnost,“ vysvětluje plukovník Marco Antonio Sánchez z Guatemalské školy ideologického boje. „Kdo, když ne muži v uniformě, by měl přinášet poselství nacionalismu do nejodlehlejších koutů otciny?“ Po brutální likvidaci povstání vyvražděním tisíců Mayů přešla v osmdesátých letech guatemalská armáda na takzvanou „válku jinými prostředky“. Na popelu zničených vesnic v horách postavila vesnice nové, „modelové“, založila tábory pro převýchovu rebelů a zverbovala, často násilím, téměř milion mayských mužů do civilních milic. Za tímto plánem stála jednoduchá idea: jestliže kultura těchto lidí udržovala jejich odpor po pětset let, je třeba ji zničit.

Trauma pro mnoho původních obyvatel představuje vojenská služba, zejména v latinskoamerických zemích, kde je povinná. V mnoha případech Indiány posílají bojovat proti vlastním lidem. Není na tom vlastně nic nového: Indiáni

bojovali s Indiány v evropských válkách od šestnáctého století. „Ať v těchto bitvách vyhraje kdokoli, Indiáni prohrávají,“ poznamenal jeden z původních Američanů, účastník americké války za nezávislost.

Tento výrok z osmnáctého století platí i pro války v zahraničí. V obou světových válkách i ve Vietnamu padlo velké množství Indiánů. Ti, kteří přežili se často nedokázali zařadit mezi původní obyvatele, ani mezi bělochy. Známým se stal případ vojáka Franka Hayese, Indiána ze skupiny Pima. Byl zvěčněn na jedné z nejslavnějších fotografií z druhé světové války, když pomáhal vztyčit americkou vlajku na tichomořském ostrově Iwo Jima. Po válce zemřel na otravu alkoholem ve své arizonské rezervaci.

V Severní Americe se vedou mnohé spory o zneužívání území původních obyvatel pro vojenské účely. Na území Západních Šošonů a Jižních Paiutů v Nevadě uskutečnila vláda USA od roku 1951, kdy vyvlastnila jejich půdu, víc než 800 jaderných testů. V lovištích

Během dobývání Ameriky používali Španělé bojové psy - mastify.

Ilustrace Theodor de Bay, 1592

v 17. století zaznamenal do deníku: „Dnes jsme poslali do pekla šest set černých duší.“

Indiánské války dnes

Zabíjení Indiánů, kteří chtějí prosadit svá práva či pouze hájit své území a kulturu, v moderní době pokračuje. Největší zvěrstva má na svědomí armáda:

- Ve vesnici Accamarca poblíž města Ayacucho v Peru pobila v srpnu 1985 armáda asi 70 Kečůů, včetně žen a dětí, v jednom z bezpočtu masakrů v peruánských horách v osmdesátých letech.
- V Guatemale, v obci Nentón zmasakrovala v červenci 1982 armáda přes 300 Indiánů Čuj. Na tomto případu jedné ze 440 mayských vesnic, které zmizely z povrchu země, je neobvyklá především jeho dobrá dokumentace - o většině ostatních se nevědělo.
- Během rolnického povstání, které potlačila za cenu 30 000 životů v Salvadoru v roce 1932 se armáda

kanadských Indiánů Krí a Dené se testovaly rakety Cruise. Na inuitském území v Arktidě stojí vojenské radary.

Obyvatelé kanadského Quebecu a Labradoru ze skupiny Innu se zatím úspěšně brání plánované stavbě obrovského výcvikového leteckého centra NATO v Goose Bay. Již dnes zde hloubkové lety zřejmě nesou podíl na snížení sobích stád o polovinu. „Neumíme si představit horší ponížení pro naši zemi než její využití pro válečné hry,“ říká Innu Daniel Ashini.

Nucené práce

Po staletí od příchodu kolonizátorů působily nemoci bělochů jako mnohem nebezpečnější nepřítel Indiánů než ozbrojený útok. „Ano, víme, že když vy přicházíte, my umíráme,“ nařkala Čiparopai, stará žena ze skupiny Yuma, na počátku dvacátého století.

I dnes umírají desítky tisíc původních obyvatel na americkém kontinentě na tytéž nemoci. Oběti patří do dvou kategorií. Do první spadají ti, kteří umírají na běžné nemoci, z nedostatku základních hygienických podmínek a zdravotní péče. Většinu z nich tvoří děti.

Do druhé kategorie spadají ti, kteří se dostali teprve nedávno do kontaktu s lidmi zvenčí a podobně jako jejich předkům před pěti sty lety jim chybí imunita vůči západním nemocem. Patří k nim především Indiáni Amazonie, z nichž tisíce zemřely následkem epidemií v posledních třiceti letech.

Dopad nemocí historicky zhoršovalo vysílení, způsobené otročskou prací. Od okamžiku příjezdu Kolumba do karibské oblasti, Cortéze do Mexika a Pizarra do Peru se stala namísto produkce potravin organizujícím principem společnosti těžba zlata a později stříbra. Otroci se shromažďovali do center těžby v Potosí v Bolívii, Guanajuato v Mexiku a Huancavelica v Peru.

Symbolem ekonomiky dobyvatelů se stala kuželovitá hora u obce Potosí, kterou Inkové nazývali Sumaj orcko (Krásný kopec) a Španělé překřtili na Cerro Rico (Bohatý kopec). Dodnes nebylo nalezeno výnosnější stříbrné ložisko nad Bohatý kopec. V průběhu druhé poloviny šestnáctého století dodával do Španělska polovinu veškerého světového stříbra, což vedlo k bezprecedentní celosvětové inflaci a položilo základy světové obchodní sítě.

Cenu za dobyté stříbro zaplatily též stovky tisíc horníků svými životy. Mnozí zmrzli, někteří zahynuli při nehodách, jiní podlehli vyčerpání či otravě rtuťí. V průměru vydržel v prvním století

koloniální vlády horníků v Potosí naživu čtyři roky. Jak poznamenal v šestnáctém století důlní inspektor Alonzo de Zurita, „doly bylo snadné nalézt, protože podél cesty ležela spousta kostí mrtvých Indiánů.“

Zotročování a zavádění pracovní povinnosti vedlo k úpadku zemědělské produkce. Neselo se, neplelo se, zavlažovací kanály a terasy se neudržovaly. Navzdory prudkému poklesu populace nastávaly hladomory. Brzy si expandující evropská populace začala přivlastňovat indiánskou půdu pro pěstování plodin na export. Jak doly, tak plantáže se zpočátku opíraly o otročskou práci původních obyvatel. Tak kolem roku 1560 pracovalo na plantážích v severovýchodní Brazílii 40 000 indiánských otroků.

V Guatemale byly v 80. letech tisíce rodin násilně přesídleny do „modelových vesnic“ v rámci armádních akcí proti povstalcům.

Objevuje se klíčová osoba prostředníka mezi španělskou korunou a Indiány, tak zvaný *corregidor de indios*, který měl za úkol vybírat od nich dávky a odvádět je na nucené práce. Dostával minimální plat, volnou ruku při obchodování s Indiány a jeho pozice sváděla ke zneužívání. *Corregidores* se stali předchůdci dlouhé řady vykutálených lichvářů. Někteří se plaví po Amazonce a jejich přítocích, prodávají Indiánům zboží s obrovským ziskem a skupují jejich výrobky hluboko pod tržní cenou. Jiní přicházejí do hor v době, kdy indiánští rolníci nutně potřebují peníze a poskytují jim půjčky. Rolník pak musí strávit období sklizně na kávové

či bavlníkové plantáži, kde si dluh odpracuje a často se hned znovu zadluží vinou přemrštěné ceny ubytování a jídla. Z těžkého dluhu se pak jen těžko vymaňuje.

Křížem a mečem

Dobývání Ameriky se odehrávalo ve jménu křesťanství. Nejvýznamnější dobyvatelé obdrželi v „novém světě“ půdu a právo učinit z původních obyvatel své vazaly výměnou za slib, že nové poddané španělského krále obrátí na křesťanskou víru. Kostely bez výjimky stavěli na troskách vlastních posvátných staveb sami Indiáni v rámci nucených prací. Nucené práce a náboženská konverze od počátku přicházely ruku v ruce. Církev sice formálně schvalovala otroctví jen pro „bezvěřce“, ale v praxi byl v tomto případě „bezvěřcem“ každý příslušník „podřízené“ rasy bez ohledu na vyznání.

Samotní misionáři přesídlovali Indiány do zvláštních vesnic, kde jim vštěpovali křesťanskou víru a vlastní kulturu. Ačkoliv mnoho misionářů své svěcení chránilo před nejhrošími zvěrstvy dobyvatelů, zbavovali je zároveň jejich vlastní tradice ve jméno „modernizace“ a „civilizace“.

Někteří kněží ztělesňovali to nejhroší ze španělského státu a inkvizice. Patřil k nim františkánský mnich Diego de Landa, který dal na Yucatánu v roce 1562 spálit tisíce mayských knih a předmětů a mučil přes 4 600 lidí, z nichž 158 mučení nepřežilo.

Na nejhroší náboženské tradice dobyvatelů navazují v dvacátém století severoamerické protestantské sekty. K největším z nich patří New Tribes Mission a Summer Institute of Linguistics. Ve snaze „sázet kostely“ a obdařit „kmeny, žijící bez bible“ Božím slovem, rozvracejí tyto organizace zcela záměrně systémy víry, tradiční způsob života a společenskou organizaci původních obyvatel. Nejničivější dopad zatím měli v oblasti Chaca mezi Bolívií a Paraguayí, kam se jim po „kontaktních“ nájezdech do pralesa podařilo přesídlit polokočovné skupiny, jako jsou Ayoreo a Ache. Velká část takto přesídlených Indiánů umírá následkem nemocí, šoku a těžké práce na tamějších farmách.

Ženy a děti napřed

Ti nejzranitelnější vždy trpěli nejvíc: ženy, děti a staří lidé. Z toho, co víme o brutalitě a rasismu dobývání Ameriky, musíme předpokládat, že ke znásilňování indiánských žen a vynucenému

soužití docházelo zvláště v prvních obdobích běžně. Bezpráví na ženách dobyvatelům usnadňoval i nový sociální systém, který zaváděli. Ženy podle něj, na rozdíl od mnoha sociálních systémů indiánských, neměly právo na půdu. S odvelením mužů na nucené práce se rozpadaly jejich rodiny. Základem moci se stávala peněžní ekonomika, v níž měly ženy minimální prostor k uplatnění. Zároveň se zavádělo nové náboženství, které uctívalo jediného mužského boha namísto celé škály božstev obojího pohlaví. To přispělo k posunu hodnot indiánské společnosti, která dosud vztah mezi mužem a ženou v zásadě stavěla na vzájemně se doplňující rovnosti. O tradiční představě hovoří Wara Alderete, Calchaqui z Argentiny: „Naše stvořitele zosobňuje muž a žena, Manku Quapaq a Mama Ocllo, kteří se vynořili současně z jezera Titicaca. Muži a ženy se lišili, dokonce protikladně, ale doplňovali se, nestáli proti sobě. Je to odraz duality v přírodě, kde se síly jako den a noc,

slunce a měsíc, léto a zima doplňují, aby zachovaly harmonii vesmíru.“

V kampaních zaměřených na likvidaci indiánských kultur bývají často právě ženy a malé děti, symbolizující schopnost reprodukce a pokračování společenství, vytipovány k přednostnímu zničení. Staří lidé, kteří v paměti uchovávají dějiny, náboženské představy a mýty skupiny, bývají dalším terčem. „Kdo chce zničit vlky, musí jít po mláďatech,“ ujišťoval své stoupence prezident USA Andrew Jackson poté, co v roce 1828 vyhrál volby díky své pověsti indiánského bijce. Přesto právě proto, že se ženy často stávají terčem násilí, staví se mu nejrozhodněji na odpor a zajišťují přežití původní kultury.

„Možná jsou naše ženy aktivnější, protože mají větší vůli přežít,“ říká k tomu Patricia Gualinga, Kečua z Ekvádoru.

Zbraně slabých

Během staletí dobývání Amerik se odpor dobývaných projevoval mnoha vidi-

telnými způsoby, od vojenské sebeobran, přes povstání a veřejné protesty a gesta po intelektuální protesty a projevy nesouhlasu v oblasti kultury.

Nejúčinnější každodenní formu odporu však představují neviditelné zbraně, které americký politolog James Scott nazval „zbraněmi slabých“. Patří sem přetvářka, předstíraná neznalost, předstíraný souhlas, manipulace, krádež a občasný násilný čin včetně vraždy, vyhlázející jako běžný zločin. Ať je ve směsi přímícháná cokoliv, nikdy tam nechybělo mlčení, proto se o ní tak málo ví. Jde o strategii kulturního přežití, o „válku jinými prostředky“, kterou po staletí provozuje většina indiánských kultur.

Připraveno podle knihy: Phillip Wearne: The Return of the Indian - Conquest and Revival in the Americas, Cassell, London, 1996. Kniha byla vydána ve spolupráci s organizací Latin American Bureau, 1 Amwell Street, London EC1R 1UL, V. Británie. Psáno pro Sedmou generaci a Wampum Neskenonu.

Pokácet park, to je zjevný nesmysl. Přesto se to stává. Pěkná strážka obklíčená městskými bloky se rok co rok zelená keří a stromovím, zamodrá se šeříky nebo zazáří forzií, zvanou zlatý déšť. Jednoho dne je plocha obehnaná plechovou ohradou a odborná komanda pomocí strojů a strojků vytvoří blesku-

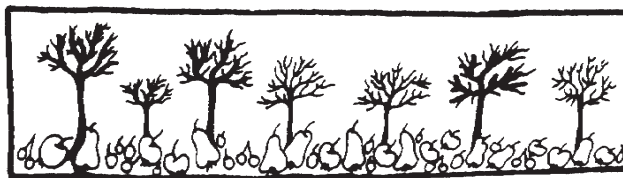
rychle holou pustinu. Brzy bude za zdí zet propastně hluboká jáma a skládky v okolí budou bohatší o pár tisíc tun hlušiny. Časem zpoza plechů vykoukne jakási budova, tedy pokud mezitím budovatelům „překvapivě“ nedojdou peníze. Mezi úředním lidem se mluví o investiční výstavbě a strážka nebyla v papírech vedena jako parčík, jak si všichni místní mysleli, ale jako parcela č. 1232/56.

Jindy zas vtrhnou komanda v barevných stejnokrojích do neoploceného parku. Ozbrojeni křovinořezy, motorovými pilami, kultivátory ručními i přívěsnými, listofuky a vysavači začnou bez meškání hubit rašící zeleň. Brzo je po boji a obrovské haldy větví a stromků se válejí po trávníku a narašené kvítky pomalu vadnou. Něco bylo vytrženo, něco u země odříznuto, vysoké stromy, kam se dalo dosáhnout ořezány. Štěpkovač pak haldy z trávníků postupně ekologicky rozšmelcuje a vyfouká mezi do daleka se táhnoucí pahýly. V řeči úřední se akce nazývá údržbou parkových ploch a provádějí ji zahradnické firmy pod dohledem odboru ochrany životního prostředí.

Rozum nad tím zůstává prostému potulnému sadaři stát. Když ale najde na místě stoletého parku v památkové rezervaci holou pláň, strženou půdu, pařezy již z velké části vytrhány, je to už spíš jako rána palicí do hlavy. Chodí pak

Potulný sadař

Pokácet park

po holém podloží, s námahou shromažďuje rozum do hrstí a cedí skrz zuby temné kletby. Větší část mnohahektarového parku je zatím ještě kvetoucí oáza. Lidé posedávají na lavičkách, leží si na trávě a nemohou a snad ani nechtějí uvěřit, že by se mohla zase objevit v pátek v novinách zprávička a tom, že zítra se

bude holosečně kácet v prostřední části parku. A potulný sadař už ví, že by k tomu mělo dojít, bude mezi prvními sedět v koruně svého jinanu, platanu, stoletého tisu nebo kaštanu, pod nímž v dětství čekal na první hnědý kaštánek.

Novořeč městských byrokratů však plácá cosi o I. etapě rekonstrukce parku za 10 milionů korun, návratu k původnímu konceptu z minulého století včetně kopií historického mobiliáře a také o rozšíření parkovacích ploch, vybudování objektu centrály závlahového systému či o „až na jeden kompletně přeschlých a přestárých stromech“. Nevěříte? Udělejte si jarní procházku po svém městě. Vraťte se do parků a parčíků svého dětství. Zapátrejte v zlovolných plánech zdivočelých správců vašich parků a budete zděšeni. Ti úředníci se buďto zbláznili, nebo již neslouží vám ale někomu jinému. Místo aby stromy léčili, kácí je po desítkách, místo aby udržovali svěšený obecní majetek, vyhazují peníze na nesmyslně drahé drastické zásahy, místo aby se radili s místními obyvateli, snaží se všechno důležité pečlivě utajit.

Hlídejte si své parky a už nedejte byrokratům šanci. To vám vzkazuje

Potulný sadař O.D.S.

Hnutí, které v této úvaze budu nazývat hnutím ekologickým, vzniklo zhruba před třiceti lety. U jeho zrodu stálo přesvědčení, že nestačí chránit přírodní a krajinné krásy v jednotlivých místech, jak se domnívali ochránci přírody, jejichž první spolky vznikaly již v minulém století. Ekologické hnutí sahá dál: nechce pouze chránit přírodu před důsledky neuvážené lidské činnosti, přichází naopak s požadavkem, aby veškerá lidská činnost brala na přirodu ohled a chovala ji v úctě jako pramen naší existence. Takové uvažování suggestivně vyjádřila v roce 1962 kniha Rachel Carsonové „Tiché jaro“, popisující možné konce využívání biocidů typu DDT v průmyslovém zemědělství. Právě tato kniha vzbudila ve Spojených státech značný ohlas a přispěla ke vzniku celé řady ekologických spolků. Proto ji mnozí považují za počátek ekologického hnutí.

V roce 1972 vznikají dvě organizace dodnes zosobňující ekologické hnutí: Greenpeace a Přátelé Země. Průmyslové znečištění, jaderné provozy (zbrojní i tzv. „mírové“), ničení panenských pralesů a oceánů, ohrožení přírody průmyslným zemědělstvím, velkoplošné plenění lesů - na těchto tématech se ekologická hnutí ustavují. Od samého začátku se tak dostávají do křížku se zájmy průmyslu. Ekologické hnutí usiluje o regulaci a odstraňování příčin ničení přírody a proniká ke stále hlubším souvislostem: od bezprostředních politických a obchodních zájmů, přes legislativní, ekonomické a politické uspořádání, až po nejhlubší souvislosti společenské, etické, civilizační a kulturní. Nepřetržitě se v ekologickém hnutí i mimo ně vedou diskuse nad podstatou ekologické otázky: v čem tkví skutečné příčiny ekologické krize? Odpověď na ni se promítá do navrhovaných řešení.

Pomineme-li propagandistické názory různých kvazi-odborných „institutů“ financovaných průmyslem, podle nichž ekologická krize vznikla v posedlých myslích samozvaných mesiášů, stále ještě zůstává spektrum názorů velmi široké. Na jednom kraji stojí názor, že

Ekologické hnutí v těžkých časech

Jakub Patočka

**Kam došlo ekologické hnutí?
Kudy a jak se může vydat dál?**

postačí technologické změny, ekonomická opatření a úpravy legislativního rámce, jinými slovy známá standardní řešení (koncept trvale udržitelného rozvoje). Krajnost druhou vyjadřuje mínění, podle něž jediná cesta spočívá v opuštění průmyslové civilizace se vším všudy a v návratu k principům kultur, které vzývaly Zemi jako svoji Matku (stanovisko radikální hluboké ekologie). Mezi těmito krajnostmi se v diskusích hledá postup adekvátní pro naši dnešní situaci.

Hlavní odlišnost všech ekologických hnutí (tedy bez ohledu na hloubku změn, jež touží vyvolat) od dřívějších spolků ochránců přírody spočívá v tom, že vždy mají silný politický náboj, neboť usilují o prosazení konkrétních změn vázaných na politická rozhodnutí. Právě proto se tato hnutí mohla plně rozvíjet pouze v otevřených demokratických společnostech. V zemích tzv. sovětského bloku se uskutečňovala především ve snaze o demokracii a občanskou společnost, jež by jejich působení předem nepodvazovala.

V sedmdesátých letech se ekologické hnutí v západních demokraciích zprvu setkávalo s více méně vřelým přijetím veřejností, která pocítovala ohrožení přírody jako nanejvýš palčivý problém. Rychle se díky tomu rozmáhalo a poměrně snadno dosahovalo řady úspěchů především v omezování znečištění. V osmdesátých letech se ekologické hnutí již stalo respektovanou politickou silou. Svého nejimpozantnějšího úspěchu v tomto období ve velké většině zemí dosahuje vítězstvím nad jaderným průmyslem. Ekologické hnutí rozšiřuje svůj záběr - začíná stále zřetelněji provazovat konkrétní ekologické problémy (energetika, biodiverzita, doprava, lesnictví, toxické látky apod.) s otázkami společenskými

(ekonomický systém, prostor pro působení občanských iniciativ, vztahy mezi bohatým Severem a chudým Jihem) a etickými (diskuse o konzumním životním způsobu, snahy o obrodu obcí, ekologická výchova a osvěta). Takto vstupuje do devadesátých let a na jejich počátku se může zdát, že hluboké změny stojí přede dveřmi. Diskutuje se mj. též o možnostech postkomunistických zemí razit novou cestu.

Avšak dnes na sklonku devadesátých let se naopak zdá, že to byly roky pro ekologické hnutí nebyvale hubené: mluví se o „zelené únavě“, „anti-ekologickém protitlaku“. Na jedné straně jako by se snižoval vliv ekologických organizací, z nichž mnohé včetně Greenpeace dokonce musely radikálně omezit počty svých zaměstnanců, na straně druhé došlo k neobyčejnému posílení politického vlivu nadnárodních obchodních společností (TNCs) ztělesňujících zájmy průmyslu. Slovem desetiletí, tolik už víme, se nestalo „zelenání“ nebo „ekologizace“, nýbrž „zesvětovění“ čili „globalizace“. Jejím podstatným rysem je právě odstraňování ekologických i sociálních norem, které stály v cestě dalšímu rozmachu průmyslu. V mnoha případech tak dokonce ekologické hnutí neuhájilo ani ty pozice, jichž dosáhlo již před řadou let.

Těžké časy

Touha porozumět, proč se vedle ekologické krize musíme dnes zabývat i krizí ekologického hnutí, staví před nás úkol vnořit se do spleti dějů dosti komplikovaných a navzájem různě propletených. Jen část z dnešních těžkostí ekologů (zde a dále ve smyslu přívrženců ekologického hnutí) vznikla z jejich chyb či nedostatečné prozíravosti. Velká většina se vynořila buď v reakci na narůstání jejich vlivu anebo se objevily nezamýšleně jako vedlejší důsledek obecných společenských dějů, jako byl například zánik sovětského impéria.

Pokusme se nejprve pohlédnout pod slupku onoho zvláštního sousloví „únavá z ekologického hnutí“. Jak mohlo

ekologické hnutí veřejnost unavit? Tuto otázku nelze zodpovědět bez znalosti jeho historie a historie řešení ekologických problémů.

Každý člověk, ocitne-li se v situaci, v níž musí řešit více komplikovaných problémů, postupuje obvykle tak, že se nejprve vrhne na ty jednodušší. Zvláště pokud se jedná o politika, vybírá si materiál, který mu umožní nejlépe do čtyř let poukázat na průkazná zlepšení. Není známo, proč by ekologické problémy měly být z tohoto pravidla vyňaty. Tak i politici, když se pod tlakem veřejnosti na počátku sedmdesátých let odhodlali upřít pozornost i na problémy ekologické, vybrali si zprvu ty snáze řešitelné. Na komíny a výpusti se pak promptně umísťují filtry, do výfuků katalyzátory, začínají se třídit odpady, rozšiřuje se zájem o výrobky šetrnější k životnímu prostředí. To vše přispívá k autoritě ekologického hnutí. K dobrému tónu mezi mnoha příslušníky středních vrstev začíná patřit otevřená podpora jeho cílů.

Velká většina výsledků této „první ekologické vlny“ sama o sobě prospívá. Ovšem současně nelze přehlédnout, že se jedná o opatření snadno technologicky uskutečnitelná, nevyžadující na lidech žádné podstatnější změny chování. Drobným úpravám navzdory ekologických problémů v globálním měřítku spíše přibývá, což napovídá, že ne vše lze řešit „nasazením filtru“. Prosazování hlubších změn však zákonitě naráží na tužší odpor. Průmysl se brání regulaci ohrožující jeho zisky, ekologická otázka se stále více začíná spojit s otázkou životní úrovně a mírou spotřeby. Politici se zdráhají oslabovat průmysl a k důraznějším změnám jim chybí zčásti opora veřejnosti, zčásti odvaha.

Ještě v osmdesátých letech svádí ekologické hnutí několik úspěšných bojů s velice silnými protivníky: v tom o jadernou energetiku více méně vítězí, v tom o freony taktéž. Boj o pralesy dále trvá a zatím nevyšel ve více než

zpomalení zrychlování jejich ničení. Na konci osmdesátých let stojí ekologické hnutí na vrcholu sil. Přírozenou kulminací jeho snah mnozí spatřují v Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) svolané v roce 1992 do Rio de Janiera. Přípravy na ni i průběh sám však přináší rozčarování a lidé po jejím skončení stojí nad eko-

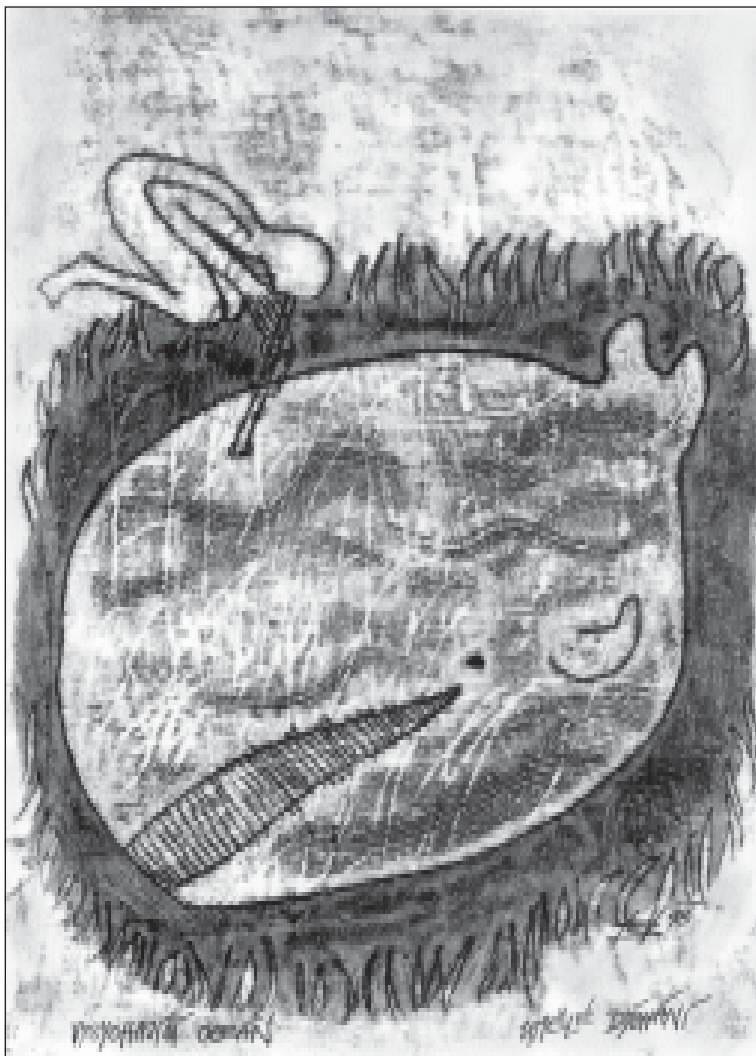
kusích o ekologických problémech ztrácejí iniciativu. Tu přebírá průmysl a politici, kteří demonstrovají snahu učinit ekonomické aktivity „sustainable“ - trvale udržitelnými. Málo vadí, že již v Rio došlo k hrubé devalvaci tohoto pojmu, když se jím zaštiťovaly mj. nadnárodní petrochemické koncerny, mluvilo se dokonce i o trvale udržitelném rozvoji jaderného průmyslu. Ve všeobecně uznávaném neúspěchu konference v Rio a v razantním vstupu politicky stále silnějších TNCs do ekologických diskusí lze spatřovat důležitý předpoklad únavy z ekologických hnutí, neboť ta se zde paradoxně dostávají do defenzivy.

Z principu nelze vyloučit, že ekologickou situaci mohou zlepšit čistě úpravy legislativy, ekonomiky, technologií. Je možné, že až dosud se uplatňovaly nedůsledně. Buď jak buď nijak tím není zasažen názor, soustavným prohlubováním ekologické krize podporovaný, že příčina globální ekologické krize spočívá v samotných základech průmyslové společnosti: ekonomickém růstu a konzumním životním stylu.

Diskuse o trvale udržitelném rozvoji tuto analýzu znepráhledňuje, ale tím ji nezabavuje platnosti. Růst průmyslového hospodářství se neobejde bez přísunu zdrojů, bez prostoru, v němž se průmyslové aktivity uskutečňují, a bez produkce zplodin, splašků a odpadů. Průmyslová společnost ze své podstaty

přírodu zatěžuje. Za růst průmyslové ekonomiky platíme mizením pralesů a biologických druhů v nich, ztrátou vzácných biotopů, klimatickými změnami, chemikáliemi v potravních řetězcích. Přitom růst a konzum jsou dvě stránky téže mince, jedním se zdůvodňuje i způsobuje druhý.

Zde se snad dostáváme k první zásadní příčině únavy z ekologického hnutí. Již třicet let v podstatě opakuje totéž. Unavuje svou monotónností. Už nemůže těžit ze své neotřelosti, dávno minuly časy, kdy se jednalo o módní záležitost. Situace je o to horší, že přes dílčí výsledky

kresba: Kateřina Jelínková

logickou krizí snad v hlubších rozpacích než dlouhá léta před jejím konáním.

Koncept trvale udržitelného rozvoje, který se stává díky Rio klíčovým pojmem, čelí sice kritice ideologických odpůrců z pravicových kruhů, podle nichž omezuje svobodu podnikání (v Rio takto vystupoval George Bush, u nás později Václav Klaus), ve skutečnosti se jej však děsí zbytečně. „Trvale udržitelný rozvoj“ svou vágností umožňuje rozmělnění věcných diskusí, čehož mnozí uměli znamenitě využít. Slůvko „sustainable“ pravděpodobně významně přispělo k tomu, že ekologické hnutí začíná v dis-

se globální ekologická krize prohloubila a též její řešení se zdá být mnohem obtížnější než na počátku, neboť jednoduchá efektivní technologická řešení se již z velké části vyčerpala. Ale analýza neudržitelnosti ekonomického růstu a konzumu neztrácí na platnosti, a tak ekologickému hnutí, chce-li zůstat samo sebou, nezbývá než ji opakovat.

S tím souvisí druhá příčina „únavy“, kterou lze vyložit nad klíčovým ekologickým problémem dneška, hrozbou klimatických změn. Tato otázka se svou komplikovaností vzpírá kategorickým soudům (mj. proto, že veškeré poznatky nemají podobu jednoznačných závěrů, nýbrž pravděpodobnostních výroků). Nicméně vše nasvědčuje tomu, že klimatické změny, vyvolané především spalováním fosilních paliv, skutečně začínají působit a že vážně ohrožují ekologickou stabilitu na naší planetě. Přitom odstranit jejich hrozbu nebude zřejmě možné bez radikální změny průmyslového systému, který na fosilních palivech spočívá. To se na druhé straně neobejde bez opuštění konzumu.

Člověku nesejde na tom, zda lampičku na jeho stole rozsvěcí proud z elektrárny větrné nebo jaderné. Pokud by ale měl přestat jezdit v automobilu? Pokud by se měl zříci každodenního užívání věcí ze vzdálených krajů? Pokud by se měla zásadně omezit letecká doprava? Nevíme, zda vskutku musíme tyto kroky podniknout, ovšem jistotu můžeme mít, až když bude pozdě.

Druhým důvodem zelené únavy bude zřejmě právě tato nejistota. Ekologická krize trvá už velmi dlouho a lidé nevědí, co všechno ještě budou muset vykonat, aby ji překonali. K tomu navíc přistupuje neobyčejná komplikovanost ekologických problémů. Jen výjimečně za nimi stojí zřejmá příčina. Kupříkladu provázanost chemického průmyslu s nárůstem výskytu rakoviny se zdá být nesporná, současně nikdo nemůže říci, která látka, který podnik, natožpak která situace odpovídá za vyvolání rakoviny v člověku.

Navíc na přelomu osmdesátých a devadesátých let západní svět postihují poměrně hluboké problémy sociální. Ekologickému hnutí se tím sice otevírají i nové příležitosti, ale přinejmenším zpočátku na ně nedokázalo pružně reagovat. V každém případě tato třetí příčina únavy z ekologických hnutí ukazuje, že prozatím je velké většině lidí bližší košile sociálních jistot než plášť ekologické stability.

Druhou překážkou v cestě ekologických hnutí se stává mohutnější *protitlak systému*, jehož nositelé (především

obchodní společnosti a politické skupiny spojené s jejich zájmy) se ani příliš netají snahou vliv ekologických iniciativ omezit. V anglicky psané literatuře se pro tento jev dokonce vžívá ustálený pojem: „green backlash“ (zde „anti-ekologický protitlak“ nebo „protitlak systému“).

Protitlak vzniká z pochopitelných příčin. Ekologická krize se prohlubuje navzdory dílčím technologickým změnám. Proto se zvyšují nároky ekologických iniciativ na rozsah i pronikavost ústupků, které požadují po průmyslu. S tím se logicky snižuje ochota průmyslových podniků k těmto ústupkům. Princip tohoto konfliktu nelze pochopit, neuvědomíme-li si, že obě strany v něm zastávají úplně jiná stanoviska. Ekologické hnutí sleduje potřeby přírody, v tom je důvod jeho existence. Průmyslové podniky sledují své ekonomické zájmy. Z této příčiny je dohoda až na výjimečné případy vyloučena.

Jednou z nejnaivnějších tezí tradovaných v naší současnosti je teze o tzv. společenské odpovědnosti průmyslových podniků. Podle ní manažerům všech firem záleží tak jako komukoliv jinému na tom, aby naše děti mohly dýchat čistý vzduch, pít čistou vodu atd. Tož potud vesměs ano. Ovšem bezbřehé naivity se dopouští ten, kdo nerozlišuje mezi manažerovou osobní citovou náklonností a tvrdými ekonomickými podmínkami konkurenčního boje, do nějž každodenně ve službách svého podniku vstupuje. K řízení manažera jistě nekvalifikuje míra citlivosti k přírodě, nýbrž schopnost zohledňovat racionální potřeby podniku. Z logiky konkurenčního boje plyne jednoznačně, že se každý musí snažit o maximální snížení nákladů, včetně těch na opatření ekologická či sociální. Podnik, který si dopřává ve velké míře „společenskou odpovědnost“, se může kochat svou ušlechtilostí jen do té doby, než jej méně ohleduplná konkurence zlikviduje. Stejně tak manažer může překypovat empatií k budoucím generacím jen do té doby, než jej správní rada ze sebezáchovných pohnutek vystředá ekonomem méně romantického založení. Kdo toto nechápe, neměl by se věnovat politické práci v ekologickém hnutí, ale dát se třeba na psaní poezie.

Přitom, a to je třeba zdůraznit, předchozí argument nehovoří pro likvidaci konkurenčního prostředí, nýbrž pro jeho důslednou a tvrdou regulaci občanskou společností ve prospěch jejich zájmů ekologických, sociálních, morálních či mravních.

Nemohou-li se obchodní společnosti dovolit nárokům, jež na ně kladou ekologická hnutí, musí hledat jiné prostředky, jak si od jejich dotírání

ulehčit. Takto vzniká „anti-ekologický protitlak“. Popis několika jeho projevů následuje.

Obchodní společnosti vydávají jen ve Spojených státech ročně miliardu dolarů na omezení vlivu ekologických iniciativ. Právě tolik pojme živě se rozvíjející průmyslové odvětví obchodující s „utvářením veřejného mínění“ (public relations - PR). V naší zemi dosud panuje dosti rozšířená, avšak bludná představa, že PR agentury v podstatě provozují pouze poněkud důmyslnější reklamu. Ve skutečnosti, jak dokládá vynikající studie Sheldon Ramptonové a Johna Staubera *„Toxic Sludge Is Good For You“* (vydaná americkým Centrem pro média a demokracii), disponují celou škálou prostředků - od ovlivňování politiků a médií, až po metody zpravodajských služeb včetně provokace a špionáže. Veškeré služby poskytují na zakázku svých klientů.

Ve vztahu k ekologickým hnutím se propaganda průmyslu zaměřuje na několik cílů: 1) zpochybnit ideál (ekologickému hnutí nejde o příznivý vztah lidí k přírodě, ale o nastolení ekologické diktatury a neo-pohanského náboženství), 2) zpochybnit argumentaci (ekologické hnutí příznaky ekologické krize nezřídne nafukuje), 3) rozdělit ekologické hnutí (jen nerozumní, nedospělí radikálové vystupují proti dnes již zodpovědnému průmyslu, ti rozumní a vyspělí s ním spolupracují), 4) omezit přístup ekologického hnutí do sdělovacích prostředků a jeho politický vliv v případech jednotlivých sporů (novináři i politici k tomuto ochotní bývají často motivováni finančně).

Mezi konkrétní metody patří zakládání a financování „občanských iniciativ“, které vystupují v zájmu obchodních společností. Ve Spojených státech vzniklo za asistence PR agentur hnutí *Wise Use* („wise use“ ve smyslu rozumného užívání přírodních zdrojů). Tuto, podobně jako řadu dalších příbuzných metod, PR agentury vyvinuly při svých bojích za tabákový průmysl, který se stal jejich první „zlatou žilou“. Takto tehdy vznikla v USA „Národní asociace kuřáků“. Čelný představitel *Wise Use* Ron Arnold nenechává nikoho na pochybách, pokud jde o cíle jeho hnutí: „Naším záměrem je vymazat každou jednu ekologickou skupinu a nahradit ji skupinou *Wise Use!*“

Tak jako už v případě práce ve službách tabákového průmyslu, další zásadní metoda spočívá ve zřizování a financování „vědeckých“ institutů, které zpochybňují poznatky o příznacích ekologické krize. Už dříve jsem zde zdůvodnil komplikovanost a spletitost problému klimatických změn, proč se o tomto

jevu a jeho rozsahu čile diskutuje. Přesto drtivá většina vědecké obce dnes o klimatických změnách, ani o tom, že předstávají zásadní nebezpečí pro lidstvo, nepochybuje. Naopak drtivou většinu zlomku odpůrců tohoto závěru na hlasitosti zveřejňování jejich pochyb přímo motivují tučné částky nadnárodních obchodních společností (ropných i automobilových), které se právem cítí hrozbou účinných opatření proti klimatickým změnám fatálně ohroženy.

V České republice se k šíření anti-ekologického fanatismu, případně závěrů pavědeckých „studií“, propůjčil ke své hanbě Občanský institut. Škoda je o to větší, že tato pražská organizace se věnuje i některým prospěšným programům (např. možnost školní výchovy dětí v rodině). Brožury Občanského institutu nesou názvy „Summit Země - karneval hlupáků“, „Zelená cesta k nevolnictví“, „Malé zelené lži“, „Trh a příroda“, „Vlastnická práva a životní prostředí“. V závěru dnes už slavné „Zelené cesty k nevolnictví“ se čte věta: „Vše, co zelení potřebují, je příležitost a nějaký Lenin.“

Uplatňování další metody „rozděl a panuj“ by nebylo možné, pokud by obchodní společnosti, případně jimi najímané PR agentury nenacházely ekologické iniciativy ochotné se za úplatu propůjčit k trapnému leštění firemních štítů umazaných ekologickými hříchy. Průmysl zde sahá k osvědčené metodě „cukr a bič“. Jako „bič“ samosebou slouží *Wise Use* a jemu podobné úchytky. „Cukr“ potom na sebe bere tvář byznymena s medovým úsměvem: „Buďte rozumní, určitě se dohodneme, i my máme rádi ty vaše želvičky...“ Ekologické spolky, které se k tomuto propůjčují, dovolují průmyslu ekologické hnutí rozdělit (spolupracující tj. „rozumní“ vs. nespolupracující tj. „nerozumně radikální“), čímž hrubě podlamují jeho sílu. K tangu musí být dva, ale prvotní vina zde leží na straně ekologických organizací, takže se k tomuto tématu vrátím v příští kapitole věnované právě chování ekologických hnutí v „těžkých časech“.

Účinnost služeb, které PR agentury mohou nabídnout svým klientům, samozřejmě stoupá s vlivem, který mají na konkrétní politická rozhodnutí a obsah sdělovacích prostředků. Čím větší mají vliv, tím větší je poptávka po jejich službách, tím větší dostávají zakázky, o to více vydělají. A o to více mohou investovat do zvyšování svého vlivu v médiích a politických strukturách.

Ve Spojených státech PR agentury často hrají roli zprostředkovatele mezi politikem kandidujícím ve volbách a ob-

chodními společnostmi, které financují jeho kampaň. To jim posléze umožňuje prostřednictvím tohoto politika uplatňovat rozličné zájmy svých klientů. Obsáhla studie Sierra Clubu věnovaná rušení ekologických zákonů prokazuje tento fakt dosti výmluvně. Ukazuje, jaké prostředky jednotliví členové Kongresu dostali na svou volební kampaň od „výborů“ zastupujících firmy, jimž šlo o změkčení, případně zrušení ekologické legislativy. Kongres ekologickou legislativu skutečně velmi tvrdě okleštil, přičemž způsob hlasování jednotlivých kongresmanů evidentně souvisí s množstvím prostředků, které obdrželi.

Další dovednosti PR agentur se hodí zejména v případech, kdy ekologické iniciativy ohrožují některý konkrétní zájem obchodní společnosti. Ve Spojených státech se podařilo PR agentury přistihnout mj. při promyšlené diskreditaci nepohodlných knih, při vystupování pod falešným jménem, odposlechu, špionáži, provokaci (provokatér přiměl duševně vyšinutého člověka, který se hlásil k hnutí za práva zvířat, aby se pokusil spáchat atentát na majitele firmy provádějící pokusy na zvířatech). V některých případech PR agentury dosáhnou toho, že se omezuje nebo zcela eliminuje tištění zpráv nepříjemných pro jejich klienty.

Dvě největší a nejvěhlasnější mezinárodní PR agentury působí i v České republice. Hill & Knowlton hájí zájmy ČEZu. Burson & Marsteller bojuje v zájmu firmy TVX proti odpůrcům těžby zlata v Kašperských Horách.

Veškerá anti-ekologická propaganda se jistě neděje z vůle a za peníze obchodních společností. Ty na ní pouze mají přímý zájem, a proto v ní hrají podstatnou inspirační a sponzorskou roli. Jako vždy, objeví-li se nějaký dogmatismus s hřmotnou propagandou, dobrovolně se připojují další jedinci z různých důvodů, od politických po psychologické. Démonizaci ekologických hnutí tak holdují různé pravicové ideologové s argumentem, že v ekologickém hnutí povstal nový levicový totalitarismus. V České republice se tímto myšlenkovým schématem projevoval zvláště Václav Klaus, po něm je z neznalosti, servility či exhibicionismu opakovali někteří publicisté.

Démonizace ekologických hnutí bohužel mnohdy bývá předstupněm k pokusům o jejich likvidaci. V České republice se takovým stal známý případ „seznamu extrémistů“, v němž šlo právě o pokus politicky znemožnit nepohodlné ekologické iniciativy, které se na seznamech ocitly ve společnosti anarchistů, skinheadů a štěpánovců.

I to však není než peříčko proti nejstrašlivějším projevům soudobého „anti-ekologického protitlaku“, kterými se staly případy fyzické likvidace předáků ekologického hnutí, jako je dodnes nevyjasněný požár kanceláře Přátel Země v Kostarice, při němž uhořely čtyři přední osobnosti tohoto sdružení, nebo zavraždění nigerijského ekologa, spisovatele a ochránce práv menšin Kena Saro-Wiwy, na němž nese vinu vedle nigerijské junty i firma Shell.

Třetí příčina „těžkých časů“ má svůj původ v proměně celkové společenské situace, k níž došlo, aniž by na tom měl kdokoliv konkrétní zásluhu - prostě z podstaty procesu, jenž Václav Havel před dvaceti lety v Moci bezmocných nazval *samopohybem technické civilizace*.

Těžko lze západním zemím zazlívat, že všemi prostředky posilovaly svůj průmysl, usoudily-li, že právě na této frontě se rozhodne boj se sovětským imperialismem. Ostatně jak se ukázalo, bylo to přesvědčení správné. (Je příznakem našich paradoxních časů, že za své osvobození od Sovětů vdčíme síle, která nás možná nakonec i s celou naší civilizací zničí.) Leč vedlejším účinkem posilování průmyslu se stalo narůstání moci obchodních společností natolik výrazné, že se již dnes takřka vymanily všem prostředkům demokratické kontroly. Celý PR průmysl v podstatě není ničím jiným než nástrojem obchodních společností na paralyzování demokratických institucí tam, kde se pokoušejí obchodní aktivity regulovat.

Světová moc obchodních společností se upevňuje též prostřednictvím působení Světové banky, jejích regionálních modifikací a Mezinárodního měnového fondu. K přímé institucionalizaci moci TNCs dochází na půdě Světové obchodní organizace a do značné míry klíčový boj dneška na tomto poli probíhá nad Mezinárodní úmluvou o investicích (MAI), jejíž schválení by hospodářské zájmy TNCs nadřadilo právu národních vlád určovat domácí hospodářskou politiku. Zvyšuje-li se takto bezpříkladně moc TNCs, mohou samozřejmě daleko účinněji čelit tlaku ekologických iniciativ.

Na postavení ekologů dvojsečně dopadá též zánik sovětského impéria. Tato sama o sobě jistě šťastná událost ve svém důsledku vedla mj. i k tomu, že demokracie a osobní svobody, stejně jako kvalitní sociální a ekologické normy, přestaly mít v západních zemích statut „komparativních výhod“. I tento fakt se jistě podepisuje na zvyšující se tvrdosti v omezování prostoru nepohodlným

občanským iniciativám, mnohé z popsáných praktik PR průmyslu se evidentně přílišnými ohledy na demokracii nezatěžují. Bigotní zastánci současného systému navíc šmahem známkuji ekologické hnutí jako reinkarnaci komunistů a nepřítel číslo jedna.

Poslední důležitý rys samopohybu tkví v překotných technologických změnách, k nimž v uplynulých desetiletích došlo. Osobní počítače, faxy, elektronická pošta, kopírky atd. nepochybně zvýšily výkonnost ekologických iniciativ, ale v poměru nesrovnatelném zvětšily síly průmyslového systému a jeho elit. Ekonomická globalizace v dnešní podobě by bez popsáných technologických změn nebyla uskutečnitelná.

Technologický pokrok posledních dvaceti let mj. podpořil provázanost a globální vliv TNCs, způsobil radikální změny ekonomiky (např. 90 % mezinárodních finančních transakcí má spekulativní povahu), takže možnosti národních vlád určovat domácí ekonomickou politiku se rapidně zmenšily, velkým rozvojem průmyslu významně zvýšil tlak na přírodní prostředí a stabilitu globálního ekosystému, přispěl k prohloubení propasti mezi bohatým Severem a chudým Jihem, zvýšil účinnost konzumního opojení, zbavujícího občany zájmu o veřejné dění, rozšířil možnosti TNCs podvazovat demokracii a přispěl tak k utlumení zpětných vazeb, jimiž občanská společnost sama sebe reguluje.

Rozpaky ekologického hnutí

Zelená únava, antiekoologický protitlak, samopohyb systému - tyto tři jevy skládají obrázek těžkých časů, v nichž se ekologické hnutí ocitlo. Samo však není na svém nynějším postavení bez viny. V dobách, které mu byly nakloněny, se v něm podle všeho málo myslilo na to, že by tomu také někdy mohlo být jinak.

Ekologické hnutí vnesené ke svým úspěchům na vlně mimořádné podpory veřejnosti se chovalo, jako by počítalo s tím, že se na tuto podporu bude smět spoléhat vždy, aniž by o ni dále svědomitě usilovalo. Těžiště jeho působení se postupně přesunulo z místních problémů, v nichž se opíralo o podporu občanů dotčených neblahými průmyslovými provozami, k lobbyingu, čili působení v parlamentních a vládních kuloárech. Někde se části ekologických hnutí dokonce převtělily do podoby politických stran. Jistá útrata kontaktu s problémy na nejnižší úrovni se ukázala jako vážná neprozíravost, na niž dnes ekologické hnutí těžce

doplácí. Když mu přestávají v parlamentních kuloárech naslouchat, trpce shledává, že nemá na místní úrovni dostatečnou sílu, o niž by se mohlo opřít.

Ovšem vůbec nejhrubší chyba se snad stala tehdy, když ekologické hnutí, opojené svými počátečními úspěchy, učinilo z úspěšnosti zdroj své autority. V západních zemích začalo ekologické hnutí záhy působit dojmem, jako by mu snad nevyzpytatelná cenzura odmítala propustit i ten nejnecotnější letáček bez výčtu dosavadních úspěchů vydavatele. Vznikl tak obraz soustavně vítězících idealistů, kteří se obraceli na veřejnost stále častěji pouze s žádostí o finanční podporu, s jejíž pomocí slibovali vítězit ještě velkolepěji než dotud. Nejdále dovedli tuto techniku v Greenpeace, ale obdobně utvářely svůj obraz prakticky všechny ekologické spolky. Jakkoli by se neocitly v hlubokých rozpacích, když přišly těžké časy a úspěchy se prostě přestaly dostávat?

Bohužel v této situaci začal v ekologickém hnutí nabývat na síle velmi zvláštní druh „realismu“, který se začal zajímat především o to, jaké „úspěchy“ lze vůči ohromné síle systému prosadit. Tento zájem v myšlení stále více nahrazoval zájem o to, co příroda skutečně potřebuje. Ekologické hnutí se zde stává obětí ideologie úspěchu. Namísto realismu, který by vycházel z posouzení možnosti zásadně pomoci změnit postavení přírody a vedl by patrně k závěru, že příchod těžkých časů možnosti ekologického hnutí silně omezuje, se prosadil „realismus“ v podstatě politikářský. Vlivný proud v ekologickém hnutí přistupuje na to, že se za úspěch budou vydávat i výsledky, které ve skutečnosti žádným úspěchem nejsou, mnohdy dokonce právě naopak. Obyčejně se nejedná o vypočítavost, spíše o racionalizaci kompromisů, při nichž se opouštějí základní principy, z nichž ekologické hnutí vzniklo.

Tak se ve Spojených státech rozmáhá kompromisní tzv. multisektorový přístup. Ekologické iniciativy se nutí do spolupráce s průmyslem, která v převážné většině případů slouží hlavně jako laciná reklama obchodním společnostem. Do této kategorie spadají dobrovolné závazky nadnárodních obchodních společností, dohody o dobrém sousedství firem a obcí, nejrůznější kulaté stoly, při nichž se ústa všech zúčastněných provětrávají bezobsažnými frázemi o trvale udržitelném rozvoji. To vše především dovoluje obchodním společnostem pokračovat v destruktivních praktikách.

V České republice se ztělesněním těchto poklesků stává Nadace Partnerství. Její nedávná dohoda s biotechnolo-

gickou firmou Monsanto účinně podrývá aktivity mezinárodních organizací, které vedou kampaně proti bezohledným praktikám této společnosti. Je to podobný druh omezenosti, jakou před nedávnem projevila kanadská odbočka WWF, když se rozhodla udělit ekologickou cenu jedné z nejbezohlednějších firem, společnosti Shell, za to, že se uvolila ušetřit jakousi rezervaci. Že by „appeasement“?

Ovšem v tuzemsku vůbec nejdále v tomto směru došla organizace Tereza, která se domnívá, že provozuje ekologickou výchovu. Její materiály pravidelně zdobíva emblémem ČEZu, čili podniku, kterému se v páchání ekologických škod v českých zemích nevyrovná žádný jiný. Též o vztahu ČEZu k demokracii by české protijaderné hnutí mohlo dlouze dramaticky vyprávět. Jako když komunisté platili své mládežníky, aby jim pořádali mírové festivaly, tak si ČEZ platí svou Terezu. Tehdy mír ve stínu SS 20, dnes ochrana přírody ve stínu temelínských věží. Kdyby se mu neprodala, musel by si snad ČEZ založit vlastní Terezu. Uznáváme-li zásadu, že ekologický přístup ke světu se nevyčerpává technickou znalostí jak pěstovat květinu v truhlíku či ozele nit střechu, ale je především konzistentním morálním postojem k okolí i sobě samému, potom se ve skutečnosti Tereza dopouští na duších dětí těžké hrubosti. Vštěpuje jim bezděčně zásadu, že není takový ideál, aby se nemusel shrbit kvůli penězům.

Proti tomuto demagogickému relativismu (do omrzení obhajovaném šachistickou floskulí, že nic není jen černé či bílé) je nutno se vši rozhodností vystoupit. Též z toho důvodu, že posiluje svůj ještě nebezpečnější protipól. Ekologická krize umocňovaná zdánlivou bezmocí ekologického hnutí rozpaluje mysl některých natolik, že se v nich rodí těžko kontrolovaná vášně, případně bezbřehá beznaděť.

Vzorový příklad takové posedlosti představuje dosud ojedinělý případ amerického teroristy Unabombera, jehož manifest poněkud senzacechtivě vydalo před nedávnem nakladatelství Votobia. Lze bohužel předpokládat, že s postupující ekologickou krizí, demagogicky relativizujícími reakcemi na ni a bagatelizováním ekologického hnutí bude podobných projevů zoufalství přibývat.

Nebezpečí fanatismu číhá všude tam, kde se ekologického hnutí dotkne anarchismus, tento pud bortit přetavený v politický směr. O tom vypráví jak zápalné lahve vrhané u Gorlebenu,

podpalující zejména pověst tamějšího, jinak vynikajícího občanského hnutí, tak i některé projevy anarchistů zdejších, například těch parazitujících na akcích občanské neposlušnosti u Temelína.

Snad poslední zaznamenáníhodnou hrozbou tohoto druhu představují pokusy o ozeleňování marxismu, případně jeho panožek. Tak nás poučuje o ekologických hrozbách poslanec Ransdorf, jako by nevěděl, jaký vztah k přírodě vyplývá z dialektického materialismu. Působí nemístně, chce-li představitel hnutí, které se ještě včera vzpíralo pochopit smysl ochrany práv lidských, brát svou ochranu přírodu.

Romantickému nadšení pro Sověty v počátcích se dnes podobá obdobně módní a obdobně poučené zaujetí pro latinskoamerické gerily, místo Lenina velitel Marcos.

Zvláštní, od předchozích případů jistě odlišný, projev dogmatismu, do něž se promítá tíživá atmosféra těžkých časů, lze spatřovat i v myšlenkovém směru, který bychom mohli nazvat „katastrofismem“. Přívrženci tohoto směru, k nimž se počítá i nejedna autorita, tvrdí, že ekologický kolaps už je nevyhnutelný. Poněvadž se jedná o metafyzický výrok, jeho pravdivost je neověřitelná. To mu však nemusí ubírat na odzbrojující účinnosti v šíření paralyzujících nálad.

Jak překonat těžké časy?

Naději na dobrou budoucnost ekologického hnutí vidím v nesnadné plavbě mezi Skyllou demagogického relativismu a Charybdou dogmatického fanatismu.

Jakkoli to může znít na první poslech nepravděpodobně, myslím, že nejsilnější zbraní ekologického hnutí v těžkých časech je *trpělivost*. Jak si máme dopřávat trpělivost, když čas tak nesmlouvavě hraje proti přírodě? Právě proto, že současně hraje pro ekologické hnutí. Poučení otěsňovými událostmi tohoto století víme mj. to, že žádná zásadní změna nemůže být trvalá, pokud ji lidé nepřijmou z hloubi duše za vlastní. Bohužel podle

všeho mnozí naši bližní musí vidět přírodu ještě více popleněnu a mezilidské vztahy ještě více rozvráceny, než jak se jim ukazují dnes. Teprve pak se odhodlají k zásadnějším činům. To však je zcela evidentní, že již dnes výrazně přibývá lidí, kteří se poohlížejí po životaschopnější existenci, než jakou jim nabízí vpravdě virtuální realita konzumního standardu. Trpě-

kresba: Kateřina Jelínková

livost, o niž mi jde, není pasivním mletím mlýnku palci na sepjatých rukou v klíně, naopak spočívá v nanejvýš aktivním úsilí o pozměňování celkových podmínek i jedinců v našem okolí tak, aby se ekologický pohled na svět pokud možno co nejvíce šířil. Taková trpělivost je spíše než projevem slabosti demonstrací síly.

Ekologickému hnutí se dnes navzdory silným faktorům působícím proti němu nabízejí též nové možnosti. Za prvořadou mezi nimi lze považovat prohlubující se krizi sociálního dokumentovanou nebývalým nárůstem sociálně patologických ukazatelů (nezaměstnanosti,

rozvodovosti, drogových závislostí, delikvence mladistvých, kriminality, osamělosti) i těžkým sociálním úpadkem ve Třetím světě. Tyto jevy provází vzestup politických stran oživujících barbarské ideologie. Ekologické hnutí má jedinečnou šanci získat novou energii, prokázali genetickou spjatost současné globální krize sociální a ekologické. Jde tedy o jisté rozšíření ekologického hnutí na hnutí *sociálně-ekologické*. Jeho klíčovým rysem bude principiální odmítnutí globalizace jako procesu, jenž se stává nejvážnějším současným ohrožením přírody a demokracie. Průkopnickou, zcela zásadní práci v doložení tohoto poznatku vykonali Edward Goldsmith, Jerry Mander, Jeremy Rifkin či David Korten ve svých nedávno vydaných knihách.

Ve zdůrazňování sociálních témat se skrývá nepřehlédnutelné nebezpečí probuzení sociální demagogie, jejíž mistrovství ovládli před desetiletími komunisté. Takové nebezpečí poroste zejména ve Třetím světě, ale i jinde, s tím, jak se postupující ekologické problémy budou měnit v praktické problémy sociální (např. nedostatek pitné vody). Na západě se takovou příležitostí může stát stále vážnější téma nezaměstnanosti. Prostor k manipulaci poskytuje i v ekologickém hnutí oblíbené téma decentralizace. Demagogové se vždy vyznačovali tím, že bezostyšným zacházením s fakty dokázali využít nouze a nevědomosti lidí k získání moci.

To není argument proti návrhu zaměřit důkladnou pozornost ekologického hnutí k sociálním otázkám. Pouze hlupák si zakáže přemýšlení proto, že existují i špatné myšlenky. Nicméně minulá zkušenost velí věnovat se tomuto tématu s ukázněnou odpovědností a tvrdou odmítavostí vůči revolucionářům okresního významu, kteří by nové naléhavosti sociální otázky chtěli využívat pro své mocenské zájmy, obracející se vposledku vždy proti přírodě i demokracii. Ekologické hnutí v České republice má díky své historii všechny předpoklady zůstat vůči této hrozbě imunní. Stojí

za připomenutí, že první česká ekologická organizace (považujeme-li oficiální sdržení ČSOP a Brontosaurus spíše za ochránce přírody) působila jako součást disentu - šlo o Ekologickou společnost, v jejímž čele stál Ivan Dejmál. Ekologické hnutí v zemích, jež prodělaly otřesnou zkušenost vlády komunismu, má vůči mezinárodnímu ekologickému hnutí odpovědnost, aby protestovalo všude tam, kde jinak potřebná snaha o propojení sociálních otázek s ekologickými začne sklouzávat k sociální demagogii.

Dobrá způsob obrany vůči těmto svodům skýtá pěstování přezíravosti ke sporům mezi levicí a pravicí. Ačkoliv pravici častěji přistihneme v postavení nesmlouvavých obhájců globalizace, zatímco levice se ochotněji propůjčuje sociální demagogii, v podstatě se jedná o dva ochabující údy těžce churavějícího těla. Ekologická otázka je z definice neutrální vůči válce mezi levicí a pravicí. V jejich boji jde o to, zda je přednější vejce (čili jedinec) anebo slepice (čili společnost) a komu se má z ustavičně kypějícího průmyslového těsta dostávat větší porce. Jenže ekologické hnutí se staví právě proti tomuto kypění. Ekologické hnutí tedy stojí v opozici proti spojené levici a pravici. Současně na jedné i druhé straně může nacházet spojení, poněvadž ekologická krize ohrožuje jak svobodu jedinců, tak blaho společnosti.

Svým způsobem tragickou se stává role politických stran. Trefně jejich postavení v éře globalizace vystihuje německý sociolog Ulrich Beck, když říká, že se z nich staly reklamní agentury na propagování slunných stránek průmyslového rozvoje. Politické strany se dnes nacházejí v situaci zajatců obchodních společností, jež ovlivňují zájmy voličů důmyslnou a takřka k dokonalosti dovedenou konzumní propagandou v neskonale větší míře než kterýkoliv politický program. Ty už ani nikdo neče, neboť průmysl dosáhl stavu, kdy všichni „realističtí“ politici musí chtít prakticky totéž - rozvoj průmyslu. Liší se jen v nuancích. Přesto ani v případě politických stran nelze vylít s vaničkou i dítě. Ekologické hnutí má zájem na prorůstání do politických stran, aby rozšiřovaly prostor pro působení občanských iniciativ a zvyšovaly šance na přijetí konkrétních rozhodnutí ulehčujících přírodě.

Právě vinou pronikavého zužování prostoru, který obchodní společnosti ponechávají k působení politickým stranám,

zásadně stoupá význam občanských iniciativ, jejichž síla závisí spíše než na podpoře masy pasivních na schopnostech skupinek aktivních. Bude-li se ekologická krize projevovat naléhavěji než dnes, je dosti možné, že pronikavě stoupne význam ekologických politických stran. I tehdy však zřejmě zůstane podstatnou složkou působení ekologického hnutí organizování formálních i neformálních občanských iniciativ. Právě skrze ně totiž snad vede cesta k prohloubení demokratického systému a jeho adaptaci pro časy nesouměřitelně komplikovanější, než byly ty, do nichž se zrodil.

Ekologické hnutí může v tomto navázat na koncept tzv. *nepolitické politiky*, jenž v dodnes pozoruhodných a platných tezí rozpracovala Havlova Moc bezmocných. Podobně jako tehdy disent vypadá dnes ekologické hnutí vůči monstrózní síle průmyslového systému bezmocně. Npolitická politika spočívající v trpělivém rozkrývání neudržitelných samozáhubných procesů, na nichž systém spočívá, se může i dnes stát metodou hnutí usilujícího o ekologickou demokracii.

Npolitická politika nežadá úplné odstranění politických stran, žádá posílení politiky (jako sféry správy věcí veřejných) na úkor ekonomiky (jako sféry dobývání zisku). Žádá posílení občanských iniciativ na úkor klasických stran, poněvadž občanské iniciativy dávají lidem možnost konkrétně a každodenně ovlivňovat dění ve svém okolí. Usiluje též o rehabilitaci obce jako místa, v němž se může nejlépe prakticky uskutečňovat.

To ovšem nevylučuje, aby se za jistých okolností i určitá část ekologického hnutí stala politickou stranou. Vstoupí-li do zápolení politických stran, ocitá se v těžkém pokušení, kterému mnohé ze současných zelených stran podléhají. Jde ovšem o svody moci.

Ekologické hnutí vzniklo z ideálů. Chtělo změnit vztah lidí k přírodě v přesvědčení, že ten dnešní je jednak morálně neospravedlivitelný a jednak ekonomicky neudržitelný. Ekologické hnutí tedy vzniká ze vztahu k přírodě, nikoli z touhy dobývat úspěchy (jak tvrdí relativizující demagogové), tím méně z touhy dobýt moc (jak naznačují činy některých „zelených“ politických předáků). V tom tkví vůbec nejzákladnější princip ekologického hnutí. Všude, kde zbíhá ze služby ekologickému ideálu, ztrácí svoji identitu.

Věrnost ekologickému ideálu nezaručuje vítězství. Ačkoliv se nikdy nepřikloním ke katastrofistům, podle nichž již

ekologické hnutí ani vítězit nemůže, není poctivé v průběhu bitvy vzbouzet dojem, jako by vedle vítězství nemohla na jejím konci stát i prohra. Jen v této zemi o tom, že věrnost ideálu nepředplácí vítězství, vypovídají prohrané boje demokratických občanských hnutí roku třicet osm, čtyřicet osm či šedesát osm, v nichž mohou iniciativy usilující o ekologickou demokracii vidět své předchůdce. Podobně poučné jsou i dosavadní porážky a dílčí vítězství ekologického hnutí. Ekologové nemusí zvítězit, což není poznatek skličující, nýbrž osvobozující. Vedle trpělivosti druhou nezastupitelnou vlastností, díky níž si ekologické hnutí může vypěstovat takřka nezdolnou vytrvalost, je jistá pokora vůči vlastnímu údělu.

Odpor proti ekologickému hnutí dříve či později ochabne, poněvadž paradoxně potírá též sám sebe. Projeví-li se v omezení působení ekologického hnutí, musí se nutně projevovat i v urychleném zhoršování stavu přírody (pochopitelně za předpokladu, že ekologické hnutí přírodě prospívá). Tím pádem nepřímou vyvolává ve společnosti větší poptávku po působení ekologických iniciativ.

Těžké časy pravděpodobně pominou tím rychleji, čím méně bude ekologické hnutí podléhat jejich duchu a trapně se mu přizpůsobovat. S tímto vědomím se může *trpělivě a pokorně* věnovat dál své drobné smyslupné práci, zejména těmi způsoby, které se za dosavadní tři desetiletí osvědčily.

Za takové můžeme považovat za první ekologické kampaně, které na rozdíl od povšechného vyjednávání s obchodními společnostmi poskytly již nespočetněkrát konkrétní ochranu přírodě a lidem před ničivými účinky rozpínajícího se průmyslu. Za druhé sem jistě patří ekologická výchova a osvěta, která čerpá z nejruznějších zdrojů od křesťanství až po moudrost přírodních národů. Nejrozličnějšími prostředky vede člověka k poznání, že naše živobytí pochází z přírody. Ukazuje, že konzum není než droga utišující jinak nezdolnou lidskou touhu po skutečném plnohodnotném žití, jehož podstatou jsou především dobré vztahy v řádu k druhým lidem i přírodě. Konečně za třetí v dnešní konfrontaci s globalizací jde stále více i o to před sebezáhubným samopohybem systému hájit a v něm rozšiřovat prostor pro působení v předchozích dvou směrech.

Záleží na nás.

květen 1998

DUHA UDÁLOSTÍ, NÁZORŮ A KONFRONTACÍ

SG: Naše první otázka směřuje ke vztahu Romů a „bílé“ majority. Obvyčejně, když se tomuto tématu někdo věnuje, nejprve se ptá, co by se mělo změnit na straně Romů. Nás by mj. proto, že „bílá“ většina je početnější a má tedy větší odpovědnost, zajímalo, co by se mělo změnit na její straně?

MH: Mám pocit, že nelze chtít, aby se v něčem změnila jenom jedna strana. Největší problém podle mého názoru spočívá v oblasti veřejného mínění, například v předsudcích nebo špatných zkušenostech. Řekla bych, že jde hlavně o toleranci. Skončila doba komunismu, který se jakoby snažil přehlížet všechny odlišnosti. Tato snaha přinesla problémy, se kterými se potýkáme nejen ve vztahu k Romům, ale i k jiným národnostním menšinám. Podle mě je to i otázka zvyku. Co by se mohlo změnit, to je pochopení pro odlišnost. Tím mám na mysli respektování odlišné kultury, tradic a zvyků. Je samozřejmostí, že by se menšina měla většinou přizpůsobit v základních pravidlech života společnosti, ale přesto by měla mít možnost uchovat si sama sebe.

SG: Pokud jde o tu většinu - naznačovala jste, že klíčová je tolerance, překonání předsudků. S tím nelze než souhlasit. Mohla byste říct konkrétněji, jak toho dosáhnout?

MH: V konkrétních případech například tím, že pochopí potřebu zvýšit finanční prostředky usnadňující integraci do společnosti. Zvýší-li se například prostředky na vzdělání pro minority, jedná se podle mě o pozitivní přístup, ne o pozitivní diskriminaci, což se nám v poslední době podsouvá. Majorita se může také snažit poznávat nás a dovědět se o nás více, nejenom na základě zprostředkovaných informací z médií, které jsou v převážné většině negativní.

Potřebujeme toleranci

Rozhovor s Monikou Horákovou

Monika Horáková (1973) vystudovala psychologii na FF MU v Brně, poté pracovala v brněnském Kulturním a vzdělávacím středisku pro romské děti a mládež, od prosince roku 1997 působí jako místopředsedkyně Mezioborové komise pro záležitosti romské komunity.

foto: Martin Sedláček

SG: Jak konkrétně by to měla dělat? Kde jsou překážky, které by měla překonat?

MH: Velkým neštěstím je, že třeba učebnice neobsahují žádné zmínky o Romech, romské historii a kultuře. Samotní Romové pak často neznají vlastní historii. Překážky se dají odstranit také stykem v běžném životě, tím, že se budeme bavit o společných problémech.

SG: Vystudovala jste psychologii a za prioritu ve své práci považujete vzdělání. Jaké změny by s ohledem na romské děti měly nastat ve vzdělávacím systému?

MH: Změn by mělo být víc. Školství by mělo začít zohledňovat, že dítě pochází z dvojjazyčného prostředí - to se týká převážně většiny Romů. Naše školství to

řešilo tím, že děti posílalo do zvláštních škol. Dnes se to týká osmdesáti procent romských dětí. Je důležité zřídit přípravné ročníky. Vzniklo jich dost, ale zůstává otázkou, nakolik jsou funkční. Důležití jsou také romští asistenti, kteří mohou dětem pomáhat překonávat handicap, převážně jazykové. Další problém se týká právě zvláštních škol.

Psychologické testy, které se u nás dnes převážně používají, nejsou restandardizované na romskou komunitu. Většina psychologických testů, které se v současné době používají v ČR, pochází ze zahraničí a byly restandardizované na českou populaci. Nezohledňují odlišné kulturní prostředí Romů. Z tohoto testu romské děti pochopitelně vycházejí silně v podprůměru. Na tomto základě se potom umísťují do zvláštních škol. Všichni ale víme, že není možné, aby osmdesát procent romských dětí bylo mentálně retardovaných.

SG: Ještě k těm přípravným ročníkům. V čem by měla spočívat jejich funkce? Měly by připravovat i po jiné než jazykové stránce?

MH: Samozřejmě. Většina romských dětí narozdíl od českých nechodí do mateřských škol, v dnešní době převážně z finančních důvodů. Obvyčejně se tak nenaučí znalostem odpovídajícím předškolnímu věku. Nástup do školy představuje velký zlom v životě každého dítěte, ale pro romské děti je ta změna ještě větší. Přípravné ročníky by tedy měly pomáhat překonávat jazykové handicap a získávat základní znalosti, předškolní výbavu, kterou by dítě mělo mít.

SG: Nebylo by pro romské děti výhodnější, kdyby měly místo přípravných ročníků možnost chodit do mateřských škol, kde by měly možnost navzájem se poznat s bílými dětmi?

MH: Bylo by to lepší, ale v současné době je problém financovat přípravné ročníky a financovat mateřské školy by bylo dražší, proto si to momentálně nedokážu představit. Je to také zátěž pro rodinu.

SG: Když to obrátíme, měla by podle Vás být možnost dosažení vzdělání v romštině?

MH: Podle údajů, které mám, šedesát procent dětí už romsky nemluví. To je důsledek minulé doby, kdy byli rodiče postihováni za to, že učili své děti romsky. Proto si myslím, že to prakticky není dost dobře proveditelné.

SG: Na druhou stranu, nebude-li se jazyk rozvíjet, nepůsobí to zánik romské kultury jako takové? Většina kultur je přece vždy vázaná na jazykové prostředí.

MH: To je sice pravda, ale není to jen záležitost jazyka. Žijete-li v jiné společnosti, nemusíte mluvit odlišným jazykem, abyste pochopili, že se vaše kultura liší. Ale to, že děti už neumí romsky, to je neštěstí.

SG: Mluvíte romsky?

MH: Ano.

SG: Působila jste v brněnském Středisku pro romské děti a mládež. V čem vidíte význam práce střediska? Čemu jste se v něm věnovala?

MH: Středisko je jedním ze způsobů, jak se dětem věnovat, zejména vyplněním jejich volného času. Dopoledne se ve středisku věnují předškolním dětem, odpoledne je tam každodenně pro každého otevřená klubovna. Nabízí se tam několik kroužků: pěvecký, ekologický, fotografický, divadelní, jsou tam kapely, doučování. Vedle toho také právnická poradna, na kterou se Romové nejčastěji obraceli s problémy při udílení občanství a komunikaci s úřady. Já jsem tam pracovala organizačně, měla jsem na starosti předškolní děti, věnovala jsem se dětem v klubovně, doučovala jsem.

SG: Někteří Romové, kteří odešli žádat o politický azyl do Velké Británie nebo do Kanady, před svým odchodem prodali veškerý majetek. Někteří z nich už se vrátili. Věnuje se Meziřesortní komise nějakým způsobem těmto lidem, pomáhá jim, aby mohli začít znovu slušně žít?

MH: Věnujeme se tomu asi dva měsíce. Tehdy se na nás obrátila jedna rodina navrátilců, která se tady všeho zbavila a odjela. Pak se vrátili a neměli nic. Snažili jsme se jim zajistit ubytování, práci, sociální pojištění a sociální dávky. Protože předpokládáme, že se Romové budou vracet, rozhodli jsme se, že je třeba najít důkladnější řešení. Na základě informací, které máme z Británie, by azylové procesy měly skončit někdy na začátku léta a na tuto dobu počítáme s jejich návraty, přestože informace nikdy nejsou stoprocentní. Konkrétní podobu řešení ještě nemáme, ale zhruba by to mohlo vypadat tak, že ustavíme tým, který bude jednat s obcemi, ze kterých navrátilci pocházeli a možná vyhradíme budovu pro jejich přechodné ubytování.

SG: A co ti, kteří už se vrátili, co udělala komise pro ně?

MH: Hodně Romů se vrátilo a jakoby splynuli s komunitou - rodina se o ně postarala. Těm, kteří se na nás obrátili (a těch bylo minimálně), jsme se snažili najít ubytování a práci. Jedné rodině jsme našli ubytování v Naděži, domě charity. V současné době dostali nabídku k práci i s ubytováním v Mladé Boleslavi.

SG: Jak hodnotíte práci Meziřesortní komise po půlroce Vašeho působení v ní? Čeho dosáhla?

MH: Komisi tvoří deset náměstků jednotlivých ministerstev, šest zástupců romské komunity, místopředseda a předseda, což je ministr Mlynář. Romští zástupci se scházejí jednou za dva týdny, náměstci jednou za měsíc. Co se týče činnosti komise: my jsme ji budovali z ničeho a často pod tlakem aktuálních problémů. V jejím ustavení vidím jeden z prvních vstřícných kroků vůči romské komunitě. Nad konkrétními palčivými tématy se ustavovaly pracovní skupiny, složené z náměstků resortů, kterých se problém týkal a zástupců Romů. První skupina se ustavila po zavraždění Heleny Biháriové ve Vrchlabí. ROI (Romská občanská iniciativa) tehdy přednesla požadavek na rozšíření řad policie o Romy. Tato skupina prozatím dosáhla zaměstnání tří Romů na Ministerstvu vnitra. Jeden se stal poradcem ministra. Druhý

pracuje jako náborář, který se zúčastňuje přijímacích procesů u policie a měl by poukazovat na případnou diskriminaci Romů. Měl by se snažit oslovovat Romy, aby vstupovali do policie. Třetí má na starosti monitorování rasově motivovaných trestných činů na území celé České republiky. Tito lidé pracují od 1. dubna, takže se teprve seznamují s prostředím. V požadavku na zvýšení počtu policistů u každé krajské policie o dvacet Romů k dohodě nedošlo, přestože policie má volná místa. Druhá pracovní skupina se zabývá reintegrací navrátilců a třetí nezaměstnaností. Sekretariát zabezpečující chod komise má čtyři členy a zajišťuje jednotlivé případy a zabezpečuje komunikaci mezi jednotlivými resorty.

SG: Jaké pravomoce komise má?

MH: V podstatě žádné. Jde o poradní orgán, i když výkonná složka je tam zastoupená ministrem Mlynářem.

SG: Pan ministr Mlynář slíbil, že se zasadí o zrušení prasečáku na místě, kde stál romský koncentrační tábor v Letech u Písku. Co už se v této záležitosti stalo?

MH: Dva měsíce už probíhají jednání s majiteli. Objekt se buď za rozumnou cenu vykoupi, anebo jej vyvlastníme. O tento případ se stará ministr Mlynář a měl by se ukončit během čtyř týdnů.

SG: Jak jste Vy sama po půl roce činnosti komise s její prací spokojená?

MH: Spokojená jsem, ale vidím v tom spíše dlouhodobou práci. Mám pocit, že většina lidí předpokládá, že se několika-setletý problém vyřeší za několik měsíců. Podle mě se za tu dobu udělalo dost. Zlepšení by mohlo přinést posílení sekretariátu jednak o pracovníky a jednak o pravomoce. Já bych podporovala jmenování vládního zmocněnce. Podstatně jednodušší by bylo pracovat například na jednom ministerstvu a věnovat se oblasti školství. V současné době komise řeší spoustu problémů současně.

SG: Jste ráda, že žijete v České republice?

MH: Jsem, já mám Českou republiku ráda.

připravili Klára Brotánková a Jakub Patočka

Julius Binder, Václav Klaus, Vladimír Dlouhý, František Benda, Josef Kupec a od letoška Stanislav Novotný - to je výčet dosavadních držitelů neblahého ocenění Ropák roku. Cena inspirovaná slavným studentským filmem Jana Svěráka se uděluje za největší přínos v proměňování přírody na modernímu světu bližší „příropu“. Soutěž původně pojatá jako recese se trefila přesně do popotávky médií a rychle získávala na věhlasu, takže se záhy stala jednou z nejznámějších aktivit Děti Země.

Nový laureát Stanislav Novotný není veřejnosti příliš znám. To není novinka, neboť již vloni po trojici vysoce postavených politiků přišla řada na obecně neznámého podnikatele Kupce. Kupcova firma Investprojekt proslula zpracováním odborných hodnocení vlivů staveb na životní prostředí, v nichž flagrantně ignorovala zájmy ochrany přírody. Navíc vše nasvědčovalo tomu, že tak činí se zistiťnými úmysly. Poslední důkaz v tomto směru podává nedávná nabídka Investprojektu ministru Kühnlovi na zpracování hodnocení vlivů Temelína na životní prostředí. Podnikatel Kupec, jenž věru nedostal své jméno nadarmo, předem ujišťuje ministra Kühnla, že posuzování nenaruší průběh výstavby.

Novopečený Ropák Stanislav Novotný stojí v čele podniku Povodí Moravy. Prvořadým důvodem k jeho nominaci se stala neochota nést zodpovědnost za letní povodně, při nichž selhala jeho protipovodňová koncepce. Ředitel Novotný se dnes zaštiťuje zmanipulovanými údaji a jako řešení navrhuje budování dalších nákladných přehrad. Mimo to znemožňuje dodržování dohody

Děti Země udělovaly Ropáka

o snížení hladiny Novomlýnské nádrže a prosazuje výstavbu vírského přivaděče pitné vody pro Brno.

Nelze přehlédnout, že soutěž o Ropáka roku má

i početné odpůrce, kteří v ní vidí jakýsi hon na čarodějnice či veřejnou skandalizaci odpůrců ekologických hnutí. To je zřejmé přehánění, na druhé straně organizátoři soutěže podle mne udělají nejlépe, přiznají-li rovnou, že prvek jistě tvrdosti k nominovaným jejich hra obsahuje. Nikomu jistě není libo dostat titul Ropáka. Avšak srovnejme tuto Ropákovu tvrdost s činy, proti kterým míří.

Pan Kupec i pan Novotný se díky Ropákovi jasně dozvěděli, že se nemohou při svém pochybném počínání spoléhat na milosrdný nezájem veřejnosti. Ale nejde jen o ně dva. Návrhů se schází ročně desítky a vzniká tak povědomí, že zvláštní projevy bezohlednosti vůči přírodě nebudou společensky tolerovány. Ropák je rytíř, který brání dámu přírodu před křupanstvím.

O to právě jde, aby se prospěchářství pěstované na úkor přírody stalo morálně zavržením hodným. Ekologický rozměr by měl doplnit obecný kodex pravidel slušného chování. Z tohoto pohledu bychom nepochybně mohli snášet tvrdost ještě i o krapet větší, než je ta Ropáková. Pokud jde o obecné zvýšení kulturnosti, lze organizátorům soutěže spíše vytknout nedostatek noblesy, kterému přičítám malou snahu setkat se s držitelem neslavného titulu a přizvat jej na vyhlášení výsledků.

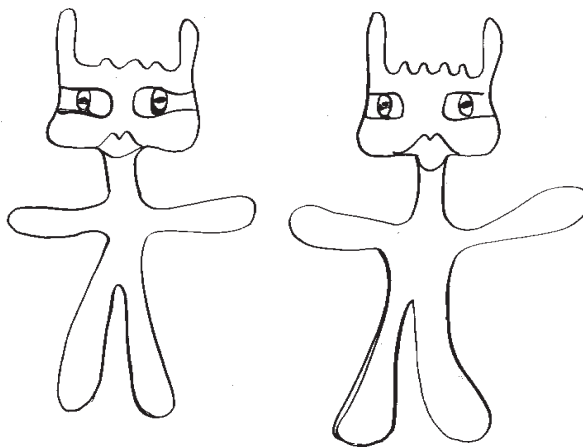
Jakub Patočka

psáno též pro ČRo Brno

S velkou pompou zveřejnila Unie svobody svůj program. Nezklamala očekávání: nechybí v něm prosazování přístupu veřejnosti k informacím, které se dokonce dostalo do prominentní společnosti hlavních volebních hesel. V pasáži pojednávající o ekologické politice navíc zvláště zdůrazňuje právo na informace o životním prostředí.

Toto dílčí téma je pravda nyní již částečně zastaralé. Klíčový zákon o přístupu k ekologickým informacím, období standardní součásti právního řádu vyspělých zemí, schválila totiž Poslanecká sněmovna právě den před. Světe div se, drtivá většina poslanců Unie svobody hlasovala proti návrhu zákona společně s republikány a ODS.

Namísto informací Kocourkov

Dvě kočky

kresba: Táňa Mařátková

Voliči už nezbyvá než uvažovat, pročpak si z něj asi Unie dělá blázný. Věcné výhrady? Ve sněmovně její poslanci žádné nevnášeli. Ideologické? Klub ODA i lidovci hlasovali prakticky jednohlasně pro. Program US - ekologickou kapitolu nevýmáje - obsahuje mnohé sympatické, byť, jak je neblahým zvykem českých politických stran, většinou zoufale vágně popsané body. Budou-li jej však muset přes zarputilý odpor jejích vlastních poslanců prosazovat ostatní strany, můžeme se v příští sněmovně těšit na dokonalou kocourkovskou atmosféru.

Daniel Vondrouš

Přístup úřadů k romské menšině často poznamenává pocit „něco se musí udělat,“ který vznikl v důsledku emigrace Romů ve druhé polovině loňského roku. V této atmosféře dochází v řadě našich měst ke jmenování romských poradců. Na první pohled to vypadá jako pozitivní krok, který naznačuje, že místní úřady berou situaci naší nejpočetnější národnostní menšiny ve městě vážně. Avšak takový pohled je velmi povrchní, jak doložím na příkladě nedávno jmenovaného romského poradce v Brně.

Již v roce 1993 česká vláda svým usnesením uložila vytvoření sociálně-poradenské služby pro romské občany na příslušných okresních úřadech. Vznikla tak funkce poradce pro národnostní menšiny. Tento poradce měl být podřízen přímo starostovi (resp. primátorovi) a měl se orientovat především na práci s národnostními menšinami a prevenci možných konfliktů.

Funkce poradce pro národnostní menšiny vznikla i v Brně, avšak na nižší úrovni. Brněnský poradce není podřízen primátorce, ale vedoucímu sociálního úseku Magistrátu města Brna.

Nově jmenovaný romský poradce bude radit poradci pro národnostní menšiny, který radí vedoucímu sociálního úseku, který radí primátorce. Neexistuje žádná záruka, že toto všechno pomůže zlepšit situaci brněnských Romů. Možná spíš naopak. Jestliže nová funkce skutečně vznikla kvůli tomu „aby se něco udělalo“, aby brněnský magistrát ukázal svoji ochotu,

Kdo poradí poradci?

potom podle mého názoru zůstala tato šance nevyužitá.

Místní úřady by mohly využít šanci pro zlepšení komunikace i zkvalitnění práce lidí v již existujících strukturách. Pokud by se prokázalo, že se přitom opravdu nemohou obejít bez funkce romského poradce, potom by se k výběru kandidátů mělo přistupovat ve vší vážnosti.

Tím se dostávám k druhé otázce - využívání a zneužívání tzv. afirmativních akcí (tj. opatření kompenzujících znevýhodnění menšin). Nově jmenovaný romský poradce v Brně nesplňuje předem stanovené požadavky přesto, že někteří z jeho protikandidátů je splňovali. Jeho kandidaturu však podpořili příslušníci brněnské romské elity.

To vše ukazuje na dvě věci. Za prvé místní úřady nemají jasnou představu o tom, koho potřebují a proč. V obavách, že provedou něco proti vůli romské elity a budou nařčeny z rasismu, slepě následují její rady a přijímají její návrhy. Přitom nerespektují předem stanovená kritéria.

A za druhé: snižovat požadavky proto, aby příslušník znevýhodněné skupiny dosáhl určitého postavení, může vypadat jako určitá forma afirmativní akce. Avšak poněkud zdeformovaná forma, která může v daném případě způsobit romské menšině více zla než prospěchu. Na první pohled se zdá, že místní úřady berou romskou menšinu ve svém městě vážně. Proto jmenují Roma do vysoké pozice. Ale na druhé straně kritéria pro výkon určité funkce se neustavují, jak aspoň doufám, pro nic za nic.

Toto je môj príbeh.

Na sivěj, škvárou pokrytej zemi ležali dve ľudské postavy.

„Pozri sa, Sírius ešte bliká,“ povedal muž menšiemu

dievčatku, pravdepodobne dcére a ukázal rukou v gumenej rukavici k jedinej hviezde na obzore. Napriek tomu, že bolo jasno (bol august a teraz prší len v decembri), na obzore bol len Sírius a na opačnej strane oblohy niekoľko tenkých prúžkov rovnako veľkých, rovnako svietiacich maličkých hviezdičiek.

„Ocko, prečo je ten Sírius iný ako ostatné hviezdy?“ ozvalo sa dievčatko.

„Vieš, kedysi bola celá obloha posiatá množstvom rôznych hviezd.“

„Niektoré boli veľké, iné malé, niektoré jasné, niektoré ledva svietili. Boli medzi nimi červení obri, bieli i žltí trpaslíci, dvojhviezdy, premenné hviezdy, otvorené i guľové hviezdokopy, novy, supernovy, hmloviny i pulzary.“

„Ale ocko, ty si vymýšľaš,“ prirodzene neverilo dievča, ktorého

Obrana hviezd

Motto: Ľudí nezaujímajú fakty, grafy, štatistiky alebo vedecké správy. Ľudí zaujíma dráma, škandál, násilie a sex. A nečítajú úvodníky. Potrebujú príbeh.

jediným stretnutím s krásou v detstve bolo hádzanie škváry do sivých vlŕn špinavého mora.

„A to ešte nie je všetko,“ pokračoval, „tie hviezdy neboli v žiadnych prúžkoch, ale

vytvárali rozmanité obrazce, ktoré sa volali súhvezdia.“

„A kde sú tie súhvezdia teraz?“

„V hviezdnom nebi. Po tom, čo ľudia zrúbali na Zemi posledný strom, zabil posledné zviera, začali spracovávať hviezdy.“

„Hviezdne závody ťažili jednu hviezdu za druhou pod zámienkou, že sú už veľmi staré a na základe výnosu o likvidácii prestárlych hviezdnych porastov tieto po spracovaní nahrádzali hviezdičkami vyrobenými v hviezdnych škôlkach.“

„A kde sú tie hviezdičky?“

„Súhvezdia na oblohe mizli a namiesto nich sa objavovali prúžky maličkých hviezd. Niektorým ľuďom to bolo divné, začali sa ozývať a protestovať proti hviezdnyh holorubom, ale verejnosti sa vždy povedalo, že predseda ťažbu plánujú odborníci, hviezdári, a tí majú vzdelanie na to, aby neurobili nejaké chyby. Problém bol v tom, že po vyťažení hviezdy svetlo letelo

Jmenovat do funkce někoho, kdo svoji práci nedokáže dobře vykonávat - a nemusí to být nutně jen jeho vlastní vinou - to může v konečném důsledku uškodit samotným Romům. Jedná se o veřejnou, velmi dobře viditelnou, funkci. Jestliže se něco nepodaří, lidé se budou posmívat a opět v tom uvidí důkaz, že Romové se na takovou práci nehodí. Vše se nakonec obrátí proti nim. Navíc v situaci, která je tak jako tak velmi napjatá a vyostřená, zejména z pohledu sdělovacích prostředků.

Odtud je už jen krok k obviňování všech Romů na vysokých místech, že jich dosáhli jenom díky příslušnosti k romskému etniku bez ohledu na svou kvalifikaci a schopnosti. Obviňováním znevýhodněných z toho, že je někdo bezdůvodně zvýhodňuje se začarovaný kruh předsudků uzavírá.

V zásadě nic nemám proti afirmativním akcím, pokud ovšem pomáhají zlepšovat situaci znevýhodněných skupin. Ale zároveň je nezbytné, aby lidé, kteří získají díky afirmativní akci určitou pozici, byli schopni svoji práci řádně vykonávat. Jinak nemají afirmativní akce žádný smysl.

Poslední zásadní otázka, kterou brněnský případ vyvolává, zní: Kdo koho reprezentuje? Často se mi zdá, že majorita vidí menšinu jako jednu homogenní skupinu. Jiné rozdílů jako společenské postavení, status nebo politické zaměření se už neberou v potaz. Snadno se pak přijímá tvrzení, že romský poradce reprezentuje všechny Romy jenom proto, že je jedním z nich.

Těžko bychom asi souhlasili s tím, že všechny Čechy může reprezentovat jedna politická strana nebo vůdce

jenom proto, že se jedná o českou stranu nebo českého vůdce. (V takovém případě by nadcházející volby neměly smysl!) Jak ale můžeme očekávat něco podobného od Romů nebo kterékoliv jiné menšiny?

Tuto chybu však často dělají sami političtí aktivisté z menšinových skupin. Příklady najdete mezi výroky reprezentantů Romské občanské iniciativy (ROI), kteří často tvrdí, že vystupují jménem *romské* politické strany *reprezentující všechny Romy*. Brněnský romský poradce patří mezi prominentní členy ROI (na posledním kongresu této strany letos v únoru kandidoval na jejího předsedu) a pravděpodobně sdílí názory své strany. Avšak během svých šetření mezi brněnskými Romy jsem se setkal s minimální důvěrou v ROI. Proto se můžeme tázat: Koho brněnský romský poradce reprezentuje? ROI? Nebo jen sebe samotného? Lidi, kteří ho do funkce dosadili?

Nelze předpokládat, že někdo reprezentuje místní romskou komunitu jenom proto, že je sám Rom. Místní úřady si musí vypracovat vlastní kritický pohled a nespolehat se na rady malé skupiny romských předáků, kteří - jako ostatně většina politiků - mohou mít své vlastní důvody proč dosazovat do vlivné funkce někoho, koho sami dobře znají.

Peter Mulder (1969)

studuje kulturní antropologii na univerzitě v Utrechtu. V současné době pracuje v Brně na výzkumu o vztazích mezi Čechy a Romy z pohledu Romů.

z angličtiny přeložila Marta Mířková

k Zemi ešte tisíce rokov a hviezdári, ktorí naplánovali hviezdne holoruby, sa nedožili strašných dôsledkov svojej práce.“

„Ale ešte stále si mi nepovedal kam zmizli hviezdíčky?“, vytrvalo opakovalo svoju otázku dievčatko.

„Hviezdíčky vyrobené v hviezdnych škôlkach boli len ľudským nedokonalým výtvorom, niektoré zničil kozmický plazmový vietor a ten zvyšok dorazili hviezdožráti, ktoré miliardy rokov napádali len slabé a hynúce hviezdy a prirodzeným hviezdny súhvezdiami nikdy neuškodili. Na oblohe sa začali objavovať obrovské prázdne plochy. Začali sme sa báť. Na obranu hviezd sme vytvorili skupinku ľudí, ktorej sme dali meno Hviezdoochránárske zoskupenie ORION, podľa súhvezdia vyfaščeného pred desaťtisíc rokmi.“

Dievčatko zaspalo.

Na oblohe blikal Sírius, posledná prirodzená hviezda svetiaca nad Zemou.

Muž si vzdychol. Na celej Zemi boli so svojou dcérou poslednými ľuďmi. Hviezdoochránárskemu zoskupeniu ORION sa podarilo spomaliť ťažbu prirodzených hviezd. Ale čerň oblohy v noci bola stále väčšia a väčšia. Prísun potravy sa spomaloval, ľudí začalo ubúdať. Až zostal len prastarý Sírius a oni dvaja.

„Kde sme urobili chybu, vedť to všetko bolo také jasné. Dokonca pred koncom to bolo jasné aj hviezdárom.“

„Možno, že k tomu došlo preto, že sme zabúdali mená vrahov hviezd. Ničili prirodzenosť, ničili krásu na ich mená sa zabúdalo. A oni s tým kalkulovali. Ničenie v anonymite im pripadalo bezpečné.“

A potom sme boli strašne sobeckí, na oblohe mizli hviezdy a my sme stále riešili len svoje, ľudské problémy. Aby sme sa MY mali dobre, aby sme MY boli pekne oblečení, aby sme MY nemali psychické problémy.“

„Vedť aj ja, aby som mal JA pokoj, tak som raz písal úvodník do časopisu Siedma hviezda, namiesto toho, aby som sa pripútal k Veľkej Medvedici, ktorú vtedy začali ťažiť.“

„Nezabúdať mená vrahov hviezd, myslieť na problémy hviezd, nezabúdať mená vrahov hviezd...“

Muž pomaly zaspal.

A na oblohe blikal Sírius.

Prvá prirodzená hviezda oblohy nad novou Zemou. V mori ticho plávali trilobiti. Evolúcia v neporazenej Prírode mohla opäť začať.

Juraj Lukáč

Nedávno se nás v dopise ptal nějaký student: „Je Twin Oaks Utopií?“ Každý tady odpovídal úplně stejně: „Ne, to rozhodně ne.“ Ani po ní netoužíme. V mnoha směrech se naše vesnička se svými sto obyvateli podobá mnoha jiným ve světě. Skvěle se tu daří klepům a poměrně silně cítíme rozdíl mezi „naší“ obcí a „cizím“ světem.

Právě vzdálenost od okolního světa mi dlouhý čas bránila, abych se tu usadil. Zdálo se mi, že komunita v Twin Oaks se příliš zhlíží sama v sobě. Chtěl jsem organizovat akce a kampaně, což zpravidla nelze dělat mimo město. Twin Oaks sice podporuje občanská hnutí tisíci dolarů ročně i mnoha hodinami dobrovolnické práce, avšak nikdy by nešlo, abych neslušně zabral všechnen čas pro sebe. Zvlášť v době, kdy jsem pomáhal organizovat protijadernou opozici ve východní Evropě a České republice, na to nemohlo být ani pomýšlení.

Musel jsem tedy přistoupit na jistý kompromis a většinu času dnes trávím prací pro naše obecní podniky, na organizační práci mi zbývá asi patnáct hodin týdně. Každý se někdy dostane do situace, v níž musí uzavřít kompromis mezi touhou pracovat pro svůj ideál a nutností obstarávat si obživu. Na druhé straně Twin Oaks skutečně projevuje neobyčejnou náklonnost lidem, kteří pracují v občanských iniciativách - od prostředků, o nichž jsem se již zmínil, přes souhlasné reakce každého v obci, až po možnost určovat si velmi pružně pracovní harmonogram.

Naším základním „exportem“ jsou houpačí sítě. Splétají se zde, balí, rozesílají a celou řadou různých způsobů prodávají. Pokud mám chuť, mohu tedy například plést své houpačí sítě uprostřed noci. Původně se zdejší sítě pletly ze syntetických materiálů, dnes přecházíme na recyklovaný textil a bavlnu. Vyrábíme také houpačky, tofu a jiné sojové výrobky, tiskneme nekonformní knihy,

Kde žiju II.

v obci žije též několik uměleckých řemeslníků. V nejbližším půl roce zřejmě začneme provozovat

internetové služby. Pořádáme tu také školicí program pro východoevropské protijaderné aktivisty.

Mnoho času též trávíme našimi vnitřními záležitostmi. Pěstujeme organické potraviny, provozujeme mlékárnu, která pro potřeby obce dodává mléko, sýry a jogurty. Vychováváme patnáct dětí, vaříme, uklízíme, organizujeme spoustu kulturních akcí.

Ale Utopie to určitě není, ani se jí to neblíží. Jde nám spíše o vědomou snahu utvářet obec - rozvíjet a upevnit hodnotový řád, který nespočívá na penězích. Základ všeho spočívá v důvěře, s níž přistupujeme ke všem lidem, pokud nás nezpochybnitelně nepřesvědčí, že si ji nezaslouží. K tomu malý příklad. Zrovna mě přemohla jakási nepříjemná chřipka. Přítel žijící mimo naši obec se měl ptal: „Jak to u vás chodí s neschopenkami?“ Odpověděl jsem mu popravdě: „U nás nevedeme neschopenky, každý se léčí tak dlouho, jak sám potřebuje.“ Zní to v podstatě samozřejmě a velmi rozumně, jako většina zdejších pravidel. Avšak bez důvěry by se tento systém okamžitě zhroutil.

Kromě neschopenek tu nevedeme ani policii nebo soudy - nejtvrďší uplatňovaný trest má podobu žádosti o opuštění komunity (dochází k tomu zhruba jednou ročně). Občas někoho požádáme, aby nějakou věc vysvětlil veřejně, ale každý má právo se rozhodnout, že to neudělá. Pobýval jsem v padesáti zemích na pěti kontinentech a Spojené státy patří k mým nejméně oblíbeným (společně s Panamou a Singapurem). Ale tento ostrůvek, tato příjemná vesnička se stala zvláštním světem o sobě. A po jistý čas ji rád považuji za svůj domov.

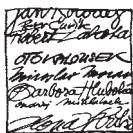
Paxus Calta

z angličtiny přeložil Jakub Patočka

Slatinka

foto: Andrej Zeman

Petiční týden na podporu Kašperských Hor. V týdnu od 30. března do 5. dubna proběhla petiční akce organizovaná programem Suroviny Hnutí DUHA. Zapojily se do ní více než čtyři desítky ekologických organizací, občanských iniciativ i městských a obecních úřadů po celé republice. Petiční archy, které podepsalo 10 673 občanů ČR, byly zaslány společnosti TVX Bohemia důlní, která v současnosti usiluje o obnovení geologického průzkumu zlatonosného ložiska v Kašperských Horách. Zprávu o výsledcích obdržel rovněž petiční a imunitní výbor poslanecké sněmovny a Ministerstvo životního prostředí. Petice žádá TVX, aby odstoupila od projektu průzkumu a těžby zlata v Kašperských Horách. Upozorňuje také, že firma při svých aktivitách na Šumavě opakovaně porušuje zákon a požaduje, aby začala právní řád dodržovat. Třetím požadavkem petice je zastavení kampaně osobních útoků, kterou TVX vede zejména proti starostovi Kašperských Hor.

(rh)

Tábor u Temelína proběhne letos již po šesté, a to od prvního do patnáctého července. V některých ohledech se bude od předchozích ročníků lišit, základní cíl však zůstává stejný: umožnit všem, kteří přijedou, nenásilně vyjádřit nesouhlas s dostavbou jaderné elektrárny a zároveň ukázat na možné bezjaderné alternativy. Pravidelným čtenářům Poslední i Sedmé generace není jistě třeba opakovat argumenty hovořící proti Temelínu - po celou dobu výstavby zůstávají nezměněny a jejich platnost se postupně potvrzuje. Co se však v poslední době výrazně změnilo, je postoj vlády - ta je nejméně do voleb ochotna o Temelínu diskutovat a vládě příští patrně odevzdá materiál poprvé obsahující i variantu nedostavění této elektrárny. To je jeden z důvodů (ten významnější), proč součástí letošního Tábora u Temelína nebude blokáda. Druhým důvodem jsou pak nedobré zkušenosti z minulého roku (nemožnost najít shodu a jednotný postup, ke kterému by se připojili všichni účastníci). Co tedy bude náplní tábora? Zcela samozřejmou součástí je několik happeningů upozorňujících na významné problémy dostavby. Kromě toho budou účastníci tábora pokračovat v zateplování veřejných budov, aby tak prakticky předvedli úspory energie jako první možnou alternativu k výstavbě nových elektráren. Kostru celého programu ovšem vytvářejí Dny - například Den energetický, Den ekologické architektury, Den biozemědělský, Den politický, Den lesní, Den tradičních řemesel. V každý takový Den proběhne několik dílen, besed, přednášek, her, aktivit vztahujících se k danému tématu. Lidé by tedy měli z tábora

Obyvatelé pouště Kalahari nechtějí ustoupit diamantům. Asi tisíc původních obyvatel ze skupiny Khwe a Bakgalagadi (zvaní společně též křováci nebo Sanové) do-

odcházet bohatší o nové poznatky z celé řady ekologických témat. Diskuse mají zároveň sloužit jako jedna z možností k výměně názorů mezi různými proudy ekologického hnutí. Tábor bude zpestřen několika koncerty (například Dagmar Voňkové), doplněn literární čajovnou, ve které mohou své práce představit autoři zcela začínající (z řad účastníků) i pokročilejší (z řad hostů). Vyvrcholením pak bude dvoudenní festival o víkendu 10. - 11. 7. Bude mít svou část hudební (Traband, Původní Bureš, The Rozladil, Doucha, Minus 123 minut a další v jednání), divadelní (divadlo Kontinuo a další v jednání), filmovou i výtvarnou. Na žádném táboře samozřejmě nemůže chybět koupání, sporty, hry a podobné letní zábavy. K účasti na něm jsou zváni všichni, kteří chtějí zcela nenásilně, pokojně a slušně projevit své výhrady k dostavbě

JETE a kteří chtějí co nejaktivněji přispět k jeho programu. Bližší informace zájemcům o účast poskytnou Petr Vožák nebo Katka Petrášová na brněnském Centru Hnutí DUHA, tel. 05/42210438, adresa - Hnutí DUHA, Jakubské nám. 7, 602 00 Brno.

(pcc)

nedávna žilo ve svém odvěkém domově v poušti Kalahari a živilo se lovem a sběrem plodin, v poslední době i zemědělstvím. Vláda jim zde už v šedesátých letech vyhradila území o ploše 52 000 km², kde oni i zvěř, kterou loví, měli nerušeně žít. Území má název Centrální kalaharská rezervace zvěře (Central Kalahari Game Reserve - CKGR). Situace se změnila po roce 1986, kdy se vláda Botswany náhle rozhodla Khwe a Bakgalagadi z jejich odvěkého území vystěhovat. Jako důvod udávala jednak potřebu ochrany zvěře a zachování turistického potenciálu území, jednak potřebu vysvobodit křováky z jejich údajně bídného života „mezi zvířaty“ a přesunout je do vládních osad, kde by splynuli se zbytkem botswanské populace. Ani jeden důvod neobstojí: o divoké rostliny i zvířata dokáží původní obyvatelé velmi dobře pečovat sami, a vůbec netouží být „vysvobození“ ze svého domova a tradičního života. Skutečný důvod spočívá pravděpodobně ve snaze uvolnit prostor pro luxusní turistiku a těžbu diamantů. Firma De Beers v listopadu 1997 přiznala, že na území rezervace bylo nalezeno „středně velké“ ložisko a křováci tvrdí, že už se zahajuje těžba. Po letech přesvědčování dosti nevybíravými formami (viz Poslední generace 7/97) naložila v květnu 1997 vláda původní obyvatele největší obce Xade na nákladňáky a proti jejich vůli je umístila v osadě

mimo rezervaci, zvané New Xade. Lidé Khwe a Bakgalagadi se vysídlení brání. V červnu 1997 založili vlastní oficiální vyjednávací skupinu a v březnu 1998 dosáhli setkání s prezidentem, sirem Ketumile Masire, který přislíbil jednání mezi vládou a obyvateli rezervace. Organizace Survival, která hájí zájmy přírodních národů, i křováci samotní se obrazejí na všechny, kdo chtějí pomoci, aby psali stručně a zdvořilé dopisy (česky nebo anglicky) ministryni:

Mrs. Margaret Nasha Minister of Local Government, Lands and Housing, Ministry of Local Government, Lands and Housing Private Bag 006 Gaborone Botswana fax: 00 267 352 384.

V dopise zdůrazněte, že by vláda měla:

- zahájit seriózní rozhovory s oficiální vyjednávací skupinou původních obyvatel o jejich nárocích na území rezervace,
- uznat práva lidí Khwe a Bakgalagadi na jejich území a zdroje,
- přestat s vysídlováním a umožnit návrat těm, které vystěhovala.

(eně, podle materiálů Survival)

Dopisová kampaň pomohla kolumbijským Indiánům. V Poslední generaci 11/97 jsme psali o otřesné situaci kolumbijských Indiánů Nukak. Tito kočovní obyvatelé deštného pralesa donedávna neměli kontakt s civilizací, v posledních letech však na jejich území začala pronikat záplava kolonistů - pěstitelů kokainu. Pro Nukaky znamenal příchod kolonistů katastrofu - během několika let jich polovina zemřela na nemoci, vůči nimž neměli žádnou imunitu. Důležitou součástí řešení bylo uznání práva Nukaků na celé území, kde odedávna žili. Právě o to žádala anglická organizace Survival, a s ní na základě naší výzvy i někteří z vás, kolumbijskou vládu. Jak v březnu oznámil Survival, dobrá věc se podařila a vláda Kolumbie rozšířila dosavadní rozlohu rezervace Nukaků na celé jejich tradiční území. Národní indiánská kolumbijská rezervace děkuje všem, kteří se na tomto vítězství svými dopisy podíleli.

(eně, podle Survival)

Geneticky manipulovaná kukuřice zabíjí užitečné druhy hmyzu. Nedávno zveřejněný výzkum organizace Greenpeace, speciálně zaměřený na geneticky pozměněnou tzv. Bt kukuřici firmy Novartis, dokazuje, že dravé druhy hmyzu, v normálních podmínkách pomáhající udržet přirozenou rovnováhu v přírodě, které se živí „škodlivými“ druhy hmyzu parazitujícími na kukuřici, postihuje otrava pesticidy produkovanými transgenní kukuřicí. Již v době, kdy Evropská unie schvalovala dovoz transgenní kukuřice, měla firma Novartis k dispozici výsledky podobných studií, ale utajila je. Insekticidy produkované geneticky modifikovanou rostlinou působí po celý vegetační cyklus rostliny, narozdíl od chemických

insekticidů, které působí jednorázově. Přestože firma už v listopadu 1994 odevzdala americkému Úřadu pro ochranu životního prostředí (US EPA) studii účinku Bt toxinu na chvostoskoka prokazující škodlivý vliv i na živočišné druhy, které přírodním Bt toxinem zasaženy nejsou. Tuto studii ale nezařadila mezi materiály předkládané při schvalování pro evropský trh. Greenpeace proto požaduje okamžitý celoevropský zákaz prodeje geneticky modifikované kukuřice firmy Novartis.

(kab, podle tiskové zprávy Greenpeace)

26. dubna uplynulo dvanáct let od havárie na čtvrtém bloku jaderné elektrárny Černobyl. Dodnes není jasné, kolik lidí skutečně zemřelo, kolik lidí onemocnělo, ani jak rozsáhlý dopad na životní prostředí havárie měla. Poslední oficiální stanovisko ukrajinské vlády (vydané v letošním roce) udává úmrtí 12 519 osob - likvidátorů. Sarkofág na čtvrtém reaktoru byl vybudován až šest měsíců po havárii jako dočasné řešení. Jeho konstrukce je poškozená a umožnila průnik srážkových vod a existuje nebezpečí zhroucení sarkofágu v důsledku seizmických vlivů nebo náporu větru. Plán, který Ukrajina vypracovala společně se zeměmi G7, na uvedení čtvrtého bloku do bezpečného stavu si vyžádá celkově asi 750 milionů dolarů. Pokud se seženou peníze, bude oprava trvat zhruba dalších deset let. Třetí blok elektrárny je stále v provozu, přestože zprávy o úrovni jeho bezpečnosti konstatují závady na zařízení, nedostatečnou požární ochranu i nedbalou údržbu bloku. Jako podmínku pro uzavření bloku si vláda klade uhrazení finančních nákladů na výstavbu bloků jaderných elektráren Chmelnicky a Rovno, která mají být náhradou za třetí blok jaderné elektrárny Černobyl, i když studie EBRD nabízí levnější alternativy.

(kab, podle tiskové zprávy Jihočeských matek)

Neil Kinnock, evropský komisař pro dopravu, navrhuje zvýšit rozpočet EU na transevropské sítě (TENs) o 100%. Má totiž pocit, že řada projektů trpí pomalým financováním. Regionální a národní vlády nemohou zaplatit a nikdy nezaplatí všechny miliardy potřebné na budování silnic, vysokorychlostních železnic a letišť. A soukromí investoři váhají s vynakládáním svých peněz do finančně sporných projektů (jako např. spojení Eurostar mezi Londýnem a Paříží). S cílem urychlit stavební práce získala loni na podzim Evropská investiční banka povolení poskytovat nízce úročené půjčky na projekty TEN až do výše 90% nákladů. Kinnockův návrh je potom dalším krokem v úsilí vyrazit v budování transevropských sítí plnou parou vpřed k vysněné zemi, sešněrované nejmodernější infrastrukturou.

(pal)

Zvýšený výskyt leukémie v okolí německé jaderné elektrárny Krümmel. Podle studie Komise pro výzkum leukémie ve spolkové zemi Šlesvicko-Holštýnsko je tamní jaderná elektrárna Krümmel, ležící na břehu Labe příčinou zvýšeného výskytu leukémie v této oblasti. Komise dospěla k závěru, že jiná příčina je nepravděpodobná. Poprvé zaznamenali nárůst postižených v obci Elbmarsch, která leží na břehu Labe poblíž JE, v roce 1990, tedy šest let po spuštění elektrárny. Výzkumy ukazují, že choroba se nejčastěji projevuje čtyři až osm let po vystavení radioaktivitě. Zatímco průměrný výskyt leukémie v širším regionu v letech 1983-1988 dosahoval v průměru necelých šesti případů na tisíc obyvatel, a v okolí elektrárny nebyl průměr vyšší, v letech 1989-1993 se zvýšil dvakrát. Rodiny, v nichž se leukémie nově objevila, žijí ve vzdálenosti do pěti kilometrů od elektrárny, tzn. v oblastech, kam obvykle spadají radioaktivní emise. Zvýšenou hladinu radioaktivity prokazují také další indikátory: zvýšená koncentrace izotopů stroncia-90 a cesia-137 ve srážkové vodě, ve vzorcích půdy a rostlin, nebo přítomnost izotopů plutonia Pu-238/239 v mase ryb. Krümmelská jaderná elektrárna se potýká také s technickými problémy: podle německého pořadu Monitor došlo k významným chybám při konstrukci tlakové nádoby reaktoru, v letech 1986, 1993 a 1996 se udály rozsáhlé, až několikátýdenní, úniky chladicí vody uvnitř kontejneru, v roce 1987 objevila kontrola Mezinárodní agentury pro jadernou energii (IAEA) oddělené části palivových tyčí, které podlehly korozi. Tato událost vedla mj. k těžkému vnitřnímu zamoření.

(lim, podle WISE, *Strahlentelex*)

Severní část parku na pražském Karlově náměstí vykácely úřady 25. dubna holosečným způsobem. Zbyl pouze jeden strom před Novoměstskou radnicí. Park byl založen v minulém století a nachází se v husté zástavbě Nového města. Důvodem k tomuto drastickému zásahu není boj s kůrovcem ani příprava plochy pro výstavbu obchodního centra nýbrž tzv. rekonstrukce parku. Projekt, jehož započatá první etapa má stát řádově 10 milionů korun z městského rozpočtu, počítá s obdobným rozsáhlým kácením (cca 200 stromů) v dalších dvou částech parku. Cílem projektu je zásadní změna podoby parku, mimo jiné otevření jeho ochranných pásů do okolních rušných ulic, osazení replik historických laviček, vybudování závlahového systému a rozšíření existujícího parkoviště. Městská část Praha 2 projekt schválila již dříve, ale na realizaci doposud nebyly peníze. Vykácení velké plochy v centru města se setkalo i přes přislíbené nové výsadby vzrostlých stromů s písemnými protesty veřejnosti a nezůstane zřejmě jen u nich.

(ror)

Petice „Konec dioxinů v České republice“. Celostátní petiční akce Děti Země, která vznikla v polovině března 1998, požaduje mj. zavedení emisního limitu na dioxiny - toxické sloučeniny, které vznikají při spalování látek obsahujících chlor. Dioxiny a polychlorované bifenyly (PCB) dlouho přetrvávají v prostředí, jsou vysoce toxické již ve velmi malém množství, způsobují rakovinu a mají negativní vliv na plodnost mužů. Evropská hospodářská komise OSN tyto látky označila za „nebezpečné všem živým tvorům“. K dalším požadavkům petice patří zastavení nekontrolovaného nakládání s odpady, které obsahují chlorované látky, a zajištění volného přístupu k informacím o zdrojích znečištění prostředí dioxiny a PCB. Petice je adresována ministru životního prostředí, vládě, parlamentu a prezidentovi České republiky. Petiči podepsalo za necelé dva měsíce téměř 1000 občanů ČR a mnoho významných osobností - např. zpěvák Pepa Nos, filozof prof. Erazim Kohák, všichni členové skupiny Deep Sweden a Zuby Nehty, sociolog Jan Keller, zpěvák Pavel Foltán, a další. V tomto čísle Sedmé generace najdete petiční arch „Konec dioxinů v České republice“. Rozhodnete-li se k petiční akci připojit, můžete vyplněné archy odeslat na adresu: Děti Země, Slávy Horníka 4, Praha 5, 150 00, kde si též můžete o problematice opatřit další informace.

(Děti Země)

Dvě „občanské“ strany hlasovaly proti občanské společnosti. Dlouho očekávaný zákon o právu na informace o životním prostředí schválila v pátek 17. dubna Poslanecká sněmovna. Zákon je jedním z významných nástrojů občanské společnosti a standardní součástí právního řádu vyspělých zemí. Na přípravě zákona se podíleli především ekologický právník Petr Kužvart, poslanci Libor Ambrozek (KDU-ČSL) a Jaroslav Bašta (ČSSD) i zástupci ekologických organizací (Ústav pro ekopolitiku, Brontosaurus Praha 7, Nadace Partnerství, Hnutí DUHA). Poslanecký návrh doplněný o připomínky ministerstva životního prostředí osobně podpořil i ministr Martin Bursík.

Ekologické organizace evidují desítky případů, kdy odpovědné úřady žádosti o informace týkající se životního prostředí odmítly. Zákon by měl dosavadní praxi utajování změnit a do současné chaotické situace vnést jasná pravidla.

Překvapení vyvolává negativní postoj poslanců Unie svobody. Přestože US veřejně deklaruje zájem na otevřeném informování veřejnosti, hlasovala proti tomuto zákonu v jedné řadě s republikány a ODS, jejichž odmítavý postoj k občanské společnosti je dlouhodobě znám.

(dvv)

kresby obrázků: Kateřina Jelínková

Dovolují si nesouhlasit s panem profesorem Otakarem Štěrbou v tom, že „vztah ke zvířatům původních národů je velmi krutý a tím jak se civilizují, se tento vztah zlepšuje.“ (SG 2/98)

Žil jsem nějaký čas mezi indiánskými skupinami Mixtéků v jižním Mexiku a Kečuů v Ekvádoru. Při svém pobytu v těchto zemích jsem si všiml jedné zajímavé věci. Ti indiáni, kteří žili v nedostupných horách nebo lesích, daleko od civilizace, se chovali ke zvířatům skoro posvátně. Každé zabití zdomácnělého nebo divokého zvířete bylo vždy doprovázeno jakousi modlitbou nebo obřadem, jež vyjadřovaly úctu k životu a přírodě.

Na druhé straně skupiny indiánů žijící ve městech a vesnicích, které byly nejvíce zcivilizovány západní kulturou, se chovaly ke zvířatům drsně. Kopaly je do zadku, házely po nich kamením a mlátily je klackem. Že by vliv západní kolonizace?

Podle mého názoru je to právě soudobá civilizace, která se chová ke zvířatům s velkou krutostí. Například ve Spojených státech na přelomu 19. a 20. století zahájili vlivní finančníci, železniční společnosti a americká vláda kampaň proti bizonům, aby vytvořili prostor pro nová stáda dobytka. Tisíce zabijáků, ve stylu Buffalo Bill, vtrhly na americké pláň společně s mnoha sportovními lovci a turisty (ti stříleli z vlaků), aby za necelých pět let zlikvidovaly čtyři miliony bizonů a ukončily jejich existenci, která trvala patnáct tisíc let. Tisíce kusů bylo zanecháno

Civilizace a vztah ke zvířatům

Dva polemické ohlasy na rozhovor s profesorem Otakarem Štěrbou v SG 2/1998

postřelených nebo jinak zmrzačených, aby posléze shnily bez jakéhokoliv vyjádření úcty.

Způsob, jakým se civilizované národy někdy chovají k domácím zvířatům, je také do nebe vola-

jší. Opět uvedu příklad z USA, protože právě tato země se pro nás stále více stává jakýmsi vzorem civilizace. V USA některé velké zemědělské firmy kastrují býky a řezou jim rohy hned po narození. Krmí je různými nebezpečnými steroidy, a dokonce i novinami a pilinami, aby snížily náklady na jejich chov.

Cesta na jatka je pro dobytek také hororem. Krávy a býci jsou doslova narváni do vlaků a nákladních aut, kde absolvují několikahodinovou cestu. Během této cesty často utrpí zlomeniny nohou a pávní. Nakonec je zraněný dobytek odtažen do prostorů, kde čeká, až na něj přijde řada. Zvířata, která při převozu zemřela, se odtáhnou na speciální hromadu, která se posléze spálí.

Samozřejmě, že pod pojmem krutost vidí každý něco jiného. Pro někoho znamená krutost samo zabití zvířete. Jestliže však krutostí rozumíme bezcitné chování (a to měl O. Šterba zřejmě na mysli), potom musím konstatovat, že právě tato civilizace krutostí ke zvířatům obzvláště vyniká, protože považuje zvířata jen za jakési šroubky ve svém industriálním stroji.

*Radovan Dluhý - Smith
nezávislý ekonom a ekolog*

Chci přičinit stručnou poznámku alespoň k jednomu z názorů profesora Otakara Štěrby (rozhovor v Sedmé generaci 2/1998), ač o polemiku si říká vět-

šina z nich. Přinejmenším v této jedné věci se profesor Šterba vyjadřuje ne jako přírodovědec, spíše snad jako vyslanec boha Peruna: „Sám jsem hluboce přesvědčen, že ke katastrofě dojde, tím mám na mysli katastrofu člověčenstva, nikoli katastrofu zeměkoule. Té je v zásadě jedno, jestli člověk žije nebo ne, ale ke katastrofě lidské společnosti a ke katastrofě člověka jako biologického druhu určitě dojde. Ač je to pesimistické a nemá se to říkat, dojde k vyhynutí člověka. Nejsm politik, mohu si to dovolit říct.“

Jelikož tato logika i mě opravňuje říci všelicos, říkám tedy, že se nesluší projevat v této otázce takto nebetýčnou pýchu, leda by byl řečník bohem Perunem. Poněvadž co ví v této věci pan profesor? Uvážíme-li komplikovanost otázky, s níž se rozhodl takto v krátkém procesu vypořádat, můžeme si odpovědět: nic víc než kdokoli z nás. Takováto jednoznačnost tváří v tvář úžasnému a nepostihnutelnému mystériu přírody i lidských osudů (uvažme jen, že je nás přes pět miliard, z toho někteří o naší civilizaci nikdy neslyšeli) profesora Šterbu v tomto bodě sblíží s technokraty, kteří hodnotí šance lidstva s obdobně ležérním sebevědomím „rozumných“ - jen z druhého břehu.

Pohodlné utrpení profesora Štěrby

Každý sám ve svém osobním životě nemá vůči strašlivé hrozbě ekologické katastrofy nic než svou víru a svou naději. Zde by nás neměla zmást autorita vě-

hlasného přírodovědce, neboť v dané otázce se Otakar Šterba vyslovuje jako kdokoli jiný - metafyzicky. A tak milé slečny, zrazují-li vás temné věštby pana profesora od zakládání rodin, podléháte klamu. Ve skutečnosti není v této věci třeba brát pana Šterbu s větší vahou než vašeho dědečka, když vás hladíval po vlasech a konejšil: „Neboj se děvečko, všechno dobře dopadne.“ Je dosti možné (a jiné pasáže rozhovoru to i naznačují), že pan profesor Šterba, jsa nepochybně citlivým člověkem, o čemž svědčí mj. jeho krásná kniha o zvířatech, se pro tyto své názory trápí. Před předčasným dojetím nás zde však může uchránit fakt, že by bylo nanejvýš nesnadno nalézt pro něj nějaký pohodlnější způsob utrpení.

Není sporu o tom, že existuje vážná hrozba ekologického kolapsu. Ale naši naději neposiluje nic tak jako čínorodost. Planá trudomyslnost plodí pasivitu, zoufalství nebo cynismus, ubíjí duši a krátí naději. Právě díky tomu, že budoucnost je z principu nepoznatelná, můžeme vždy žít v naději, že „všechno dobře dopadne“. Vzdáme-li se, prohra přichází ihned. Vytrváme-li, je to pouhá jedna ze dvou možností.

Jakub Patočka

Léto u Temelína

1. – 15. července 1998

Tábor u Temelína proběhne letos již pošesté. V některých ohledech se bude od předchozích ročníků lišit (např. neproběhne blokáda staveniště), základní cíl však zůstává stejný: umožnit všem, kteří přijedou, mírumilovně vyjádřit nesouhlas s dostavbou jaderné elektrárny a zároveň ukázat na možné bezjaderné alternativy.

Tábor nebude zaměřen jen proti temelínské elektrárně, nýbrž by měl sloužit jako široké setkávání členů ekologických hnutí, umělců, lidí různých profesí, zájmů a názorů. V rámci programu proběhnou dílny, přednášky, sezení a jiné akce, které budou otevřené všem příchozím. Chybět nebudou tradiční letní radovánky, hry a koupání.

Tematické dny a dílny na Tábor u Temelína

akce a happeningy upozorující na významné problémy dostavby, beseda s Martinem Bursíkem a Vladimírem Mlynářem, 10. – 11. 7. festival (hudba, divadlo, filmový klub), hlubinná ekologie (Vlastimil Marek), waldorfská pedagogika, literární časopis, Den dopravy, Den ekologické výchovy (o roli ekologické výchovy dnes s praktickými ukázkami), Den lesů, Den surovin (zejména o Kašperských Horách), Den ekologické architektury (o architektuře a krajině, hliněných a slaměných domech), Den biozemědělství (o přírodě blízkých způsobech zemědělství), Den permakultury, Den energetiky (o jaderné energetice a alternativních zdrojích), Den přírodních národů, koncerty, keramika, barvení přírodními barvivy, pletení z proutí, ozdobství, zateplování veřejných budov, atd.

Další informace:

- ⊗ louka pro tábor v blízkosti JE Temelín
- ⊗ vegetariánská strava za 70 Kč na den
- ⊗ s sebou si vezměte: stan (případně se dá v omezeném počtu přespát v hangárech a stanech s podsadou), spacák, karimatku, jídelní náčiní a pláštěnku, podle možností i jízdní kolo, hudební nástroj a společenské hry
- ⊗ doprava: vlakem do stanice Temelín (přestup v Čičenicích, trať Praha-Zdice-České Budějovice), odtud podle šipek, autobusem ve směru Praha-Týn n. Vltavou-České Budějovice, vystupte na zastávce Březí u Temelína, odtud podle šipek

Podrobnější informace a termíny jednotlivých akcí, přednášek a dílen získáte na adrese:

Hnutí DUHA, Jakubské nám. 7, 602 00 Brno tel.:05/42212847, 42210438, email: petr.vozak@ecn.cz.

Země potřebuje přátele!

Přidejte se k nim i Vy!

Podpořte Společnost přátel Země a Hnutí DUHA!

Co to znamená pro Vás?

- 4 roční členský příspěvek 250 Kč pro jednotlivce či 400 Kč pro rodinu
- 4 získání pravidelných informací o aktivitách Hnutí Duha prostřednictvím čtvrtletního zpravodaje Duha

Co to znamená pro nás?

- 4 finanční podporu
- 4 větší vážnost našich argumentů

Co to znamená pro Zemi?

- 4 posílení naděje na změnu současného životního stylu, jehož negativní důsledky by mohly znamenat nedozírnou katastrofu...

Ocitnete se v dobré společnosti s Erazimem Kohákem, Táňou Fischerovou, Terezou Boučkovou, Janem Kellerem, Janou Klusákovou, Svatoplukem Karáskem, Jaroslavem Hutkou, Ondřejem Vaculíkem, Zdeňkem Veselovským a mnoha dalšími.

Kam pošlete svůj příspěvek? Na účet číslo 5857151-628/0800, ČS, a.s.

Kam oznámíte své jméno a adresu? Společnost přátel Země Hnutí DUHA, Jakubské nám.7, 602 00 Brno, tel.: 05/42210438, fax.: 05/42210347, e-mail: spz@ecn.cz

**ČÍM MENŠÍ
SRDCE
TÍM VĚTŠÍ
INFARKT**

Loesje

BOX 3071
6801 BA ARNHEM
HOLLAND

Odesílatel:
Hnutí DUHA
Jakubské nám. 7
602 00 Brno
tel.: (05) 42 21 04 38

Placeno převodem z účtu
NOVINOVÁ ZÁSILKA

